

Raport zawierający wnioski z analizy jakości i efektywności programów praktyk pedagogicznych

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Człowiek – najlepsza inwestycja

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Raport zawierający wnioski z analizy jakości i efektywności programów praktyk pedagogicznych

*opracowany w ramach projektu: „Program Praktyk Pedagogicznych
podnoszący jakość kształcenia przyszłych nauczycieli”*

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Człowiek – najlepsza inwestycja

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Raport zawierający wnioski z analizy jakości i efektywności programów praktyk pedagogicznych został opracowany przez:

Instytut Nauk Społeczno-Ekonomicznych Sp. z o.o.

ul. Polskiej Organizacji Wojskowej 17, lok. nr 4a, 90-248 Łódź

tel. (42) 633 17 19

fax. (42) 209 36 85

Raport opracował zespół w składzie:

dr Michał Mackiewicz

Piotr Błędowski

Joanna Stopolska

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Człowiek – najlepsza inwestycja

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Streszczenie

Praktyki pedagogiczne stanowią integralny element procesu kształcenia przyszłych nauczycieli, który posiada swoje uzasadnienie w *Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 września 2004 roku w sprawie standardów kształcenia nauczycieli* (Dz. U. nr 2007, poz. 2110). Jednocześnie wyniki przeprowadzonych badań i analiz wskazują, iż praktyki z udziałem studentów wychowania fizycznego, realizowane wg dotychczas obowiązujących programów, nie zawsze umożliwiają osiągnięcie pożądaných efektów.

W pierwszym rozdziale niniejszego raportu, stanowiącym krótkie wprowadzenie do omawianej problematyki, m.in. wskazano, iż istotne znaczenie dla całokształtu praktyk – odgrywa specyfika przedmiotu, którego one dotyczą. Dzieje się tak właśnie w przypadku wychowania fizycznego, które ze swojej istoty obejmuje w znacznej mierze – praktyczną sferę działań.

Wybrane wyniki dotychczasowych badań, których tematyka koncentruje się wokół realizacji praktyk pedagogicznych przez studentów – przedstawiono z kolei w rozdziale drugim opracowania. W tej części raportu przytoczono interesujące dane, które pozwalają stwierdzić, iż z jednej strony respondenci – w większości – pozytywnie oceniają organizację oraz przebieg praktyk, a z drugiej wskazują również ich słabe strony oraz dostrzeżone mankamenty. Przykładowo, w przypadku badania, którego wyniki rozpatrywano w perspektywie trzech kolejnych lat – studenci coraz częściej podkreślali konieczność zwiększenia liczby godzin lekcyjnych, które prowadziliby samodzielnie. Równocześnie, w rozdziale drugim, przedstawiono m.in. rozkład odpowiedzi studentów, na pytanie dotyczące najpoważniejszych problemów, które w ich opinii utrudniały prowadzenie tego typu zajęć. Z danych przedstawionych w tym rozdziale wynika również, że nauczyciele opiekujący się praktykantami niejednokrotnie zwracali swoim podopiecznym uwagę na konieczność bardziej efektywnego i racjonalnego wykorzystania czasu lekcji, które studenci prowadzą samodzielnie.

Rozdział trzeci, stanowi najważniejszą część opracowania w kontekście dokonanej analizy jakości oraz efektywności programów praktyk pedagogicznych. Szczegółowo przedstawiono oraz omówiono w nim wyniki badania zrealizowanego w ramach projektu *Program Praktyk Pedagogicznych podnoszący jakość kształcenia przyszłych nauczycieli*. W pierwszej części tego rozdziału zaprezentowano dane uzyskane za pośrednictwem kwestionariusza ankiety wśród 500 studentów kierunku wychowanie fizyczne. Zgromadzone

w ten sposób informacje pozwalają np. stwierdzić, iż respondentom najwięcej problemów sprawiały czynności o charakterze wychowawczym oraz radzenie sobie w tzw. trudnych sytuacjach. Jest to z pewnością efekt braku doświadczenia, gdyż w momencie odbywania praktyk studenci znajdują się dopiero na początku swojej kariery zawodowej – w związku z czym nie mogą pochwalić się zbyt dużą wprawą w zakresie skutecznego reagowania w tego typu przypadkach. Równocześnie pewien niepokój wzbudza fakt, iż analiza odpowiedzi respondentów wskazuje, że w przeważającej liczbie przypadków ich kontakt ze środowiskiem szkolnym jest mocno ograniczony do grupy nauczycieli wychowania fizycznego. Z kolei współpraca z podmiotami takimi jak pedagog szkolny, czy rodzice uczniów jest znikoma. Istotny jest również fakt, że duża część respondentów stwierdziła, że czynnikiem, który najbardziej utrudniał im prowadzenie zajęć był brak podstawowego sprzętu sportowego w placówkach.

W drugiej części rozdziału trzeciego przedstawiono natomiast wyniki badania kwestionariuszowego zrealizowanego z udziałem 106 nauczycieli szkół podstawowych oraz gimnazjalnych. Analiza odpowiedzi udzielonych przez tę grupę respondentów pozwala uznać, że – przynajmniej częściowo – potwierdzają się opinie oraz oceny formułowane przez studentów. Powyższy wniosek jest np. pochodną faktu, iż większość nauczycieli wskazała, że najbardziej efektywną metodą wdrażania studentów do pracy w zawodzie nauczyciela wychowania fizycznego – jest samodzielne prowadzenie przez nich lekcji. Tego typu „zbieżności” było w przypadku obydwu grup znacznie więcej. Przykładowo, nauczyciele (tak jak wcześniej studenci) stwierdzili, iż najmniejszy przyrost wiedzy oraz umiejętności został wśród praktykantów „odnotowany” w obszarze związanym z czynnościami wychowawczymi.

W ostatnim – czwartym – rozdziale raportu przedstawiono najważniejsze wnioski oraz rekomendacje, które zostały sformułowane w oparciu o dane pozyskane w efekcie przeprowadzenia procesu badawczego. W tym względzie przedstawiono, a następnie uzasadniono w nim postulaty dotyczące m.in. zmiany trybu poszczególnych form aktywności studentów (obserwacja, asystowanie, samodzielne prowadzenie) w trakcie trwania praktyk, zwiększenia różnorodności zajęć lekcyjnych oraz wskazano przykłady proponowanej współpracy szkół wyższych oraz placówek, w których studenci odbywają praktyki.

Spis treści

Streszczenie.....	5
Spis treści.....	7
Wprowadzenie.....	8
1. Problematyka praktyk pedagogicznych.....	10
2. Jakość i efektywność programów praktyk – w świetle dotychczasowych badań.....	12
3. Wyniki badania przeprowadzonego w ramach projektu.....	25
3.1. Wyniki badania zrealizowanego z udziałem studentów.....	25
3.2. Wyniki badania zrealizowanego z udziałem nauczycieli.....	39
4. Wnioski i rekomendacje.....	45
Bibliografia.....	54
Spis tablic.....	55
Spis wykresów.....	56

Wprowadzenie

Niniejszy raport, w którym zawarto wnioski z analizy jakości i efektywności programów praktyk pedagogicznych, został opracowany w ramach projektu *Program Praktyk Pedagogicznych podnoszący jakość kształcenia przyszłych nauczycieli*.

Wśród celów wspomnianego projektu wskazano m.in. podniesienie jakości nauczania w wybranych placówkach oświatowych, dzięki przygotowaniu, a następnie wdrożeniu Programu Praktyk Pedagogicznych. Merytoryczną podstawę tego programu będą stanowiły kluczowe wnioski sformułowane w opracowaniu pt. *Raport z analizy desk-research programów praktyk pedagogicznych* oraz wnioski i rekomendacje zawarte w treści poniższego raportu. Szerokie upowszechnienie wyników prac badawczych zostanie zapewnione poprzez dostarczenie obu w/w raportów instytucjom i placówkom oświatowym z terenu województwa mazowieckiego.

Projekt *Program Praktyk Pedagogicznych podnoszący jakość kształcenia przyszłych nauczycieli* jest realizowany przez Wyższą Szkołę Kultury Fizycznej i Turystyki im. Haliny Konopackiej z siedzibą w Pruszkowie. Jest on współfinansowany przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego – w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Priorytet III – Wysoka jakość systemu oświaty, Działanie 3.3. – Poprawa jakości kształcenia. Wśród szeregu działań podjętych w ramach projektu przeprowadzono zróżnicowane badania dotyczące m.in.:

- poszczególnych elementów programów praktyk obowiązujących na wybranych uczelniach w Polsce, które kształcą przyszłe kadry nauczycieli wychowania fizycznego (pogłębiona analiza *desk-research* programów praktyk Akademii Wychowania Fizycznego w Białej Podlaskiej, Akademii Wychowania Fizycznego w Krakowie, Wydziału Wychowania Fizycznego na Uniwersytecie Rzeszowskim oraz Zakładu Wychowania Fizycznego w Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej w Krośnie);
- oceny przebiegu praktyk w opinii uczestniczących w nich studentów oraz nauczycieli (badania kwestionariuszowe z udziałem 500 studentów oraz 106 nauczycieli omówione szczegółowo w dalszej części poniższego raportu);
- weryfikacji dostosowania praktyk do potrzeb instytucji oświatowych – występujących w charakterze pracodawców (badanie fokusowe z udziałem kadry zarządzającej szkół zlokalizowanych w województwie mazowieckim).

Zastosowanie w procesie badawczym metod o charakterze zarówno ilościowym, jak i jakościowym pozwala na holistyczne rozpatrzenie omawianej problematyki, poprzez zgromadzenie, a następnie analizę i interpretację wysokiej jakości materiału empirycznego, uzyskanego z wielu zróżnicowanych źródeł. Równocześnie niniejszy raport został sformułowany z uwzględnieniem materiałów o charakterze teoretycznym, wśród których znalazły się m.in. ustawy oraz rozporządzenia Ministerstwa Edukacji Narodowej, Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego, dokumenty programowe dotyczące omawianej problematyki, a także opracowania uwzględniające wyniki dotychczas zrealizowanych badań, dotyczących organizacji praktyk pedagogicznych i procesu kształcenia nauczycieli wychowania fizycznego.

Ważnym elementem niniejszego opracowania są zawarte w jego treści rekomendacje – przygotowane na podstawie analizy informacji pochodzących ze źródeł zastanych oraz analizy wyników badania kwestionariuszowego. Propozycje konkretnych rozwiązań, których implementacja ma przyczynić się do zwiększenia jakości oraz efektywności programów praktyk zostały zatem opracowane z uwzględnieniem zarówno podstaw teoretycznych, jak i danych empirycznych obejmujących m.in. ocenę praktyk pedagogicznych przez studentów oraz nauczycieli oraz ich sugestie dotyczące kierunków pożądanych zmian w tym zakresie.

1. Problematyka praktyk pedagogicznych

Odbycie praktyk pedagogicznych stanowi niezwykle istotny element procesu kształcenia przyszłych nauczycieli w Polsce. Znaczenie praktyk jest trudne do przecenienia, gdyż to właśnie za ich sprawą adepci zawodu nauczyciela po raz pierwszy w karierze mają możliwość zapoznania się z rzeczywistymi aspektami funkcjonowania placówek oświatowych, skonfrontowania zdobytej wiedzy teoretycznej z praktyką nauczania¹, a także zweryfikowania posiadanych predyspozycji do pełnienia w/w profesji (głównie w efekcie pracy z uczniami). Innymi słowy, dzięki zrealizowaniu przez studentów praktyk pedagogicznych zyskują oni niezbędną (choć z pewnością także niepełną) wiedzę na temat mechanizmów funkcjonowania współczesnych placówek oświatowych, a dzięki temu – pierwsze doświadczenia zawodowe, które będą im niezbędne w późniejszym pełnieniu roli nauczyciela. Przy czym należy podkreślić, że praktyki pedagogiczne – właściwie zaplanowane i przeprowadzone – przygotowują studentów nie tylko do wykonywania zawodu nauczyciela przedmiotowego, lecz również do przyszłych zadań wychowawczych tj. przekazywania uczniom określonych postaw i wartości. Dynamiczne przemiany cywilizacyjne i kulturowe, a także stanowiące ich pochodną reformy systemu oświaty i procesu nauczania spowodowały bowiem konieczność zmiany obowiązującego dotychczas modelu, w którym nauczyciel pełnił funkcję instruktora i egzaminatora, na rzecz wariantu, w ramach którego nauczyciel staje się mentorem i opiekunem – wspierającym wszechstronny rozwój uczniów². Ważna rola praktyk stanowi również pochodną oddziaływania mechanizmu generalizacji pierwszych doświadczeń, dzięki czemu uprawnione jest stwierdzenie, że wrażenia i odczucia, jakie staną się udziałem uczestnika praktyk – mogą wywierać określony wpływ na jego dalsze losy zawodowe, a także stosunek do placówki w której podejmie on pracę oraz generalnie – do przyszłego pełnienia roli nauczyciela³.

Jednocześnie ewaluacja przebiegu praktyk, prowadzonych wg określonych programów, a zwłaszcza informacje pozyskiwane od ich uczestników oraz opiekunów (zarówno ze strony macierzystej uczelni, jak i ze strony placówek, w których się one odbywają) stanowią istotny przyczynek do modyfikacji nie tylko poszczególnych elementów praktyk, lecz również całego procesu ich organizowania i przeprowadzania. Takie

¹ Markis M, Umiastowska D., *Vademecum studenta wychowania fizycznego na praktykach pedagogicznych*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin, 1995, s.7.

² Feiner M., Went W., *Nowe zadanie nauczyciela*, [w:] „Edukacja i dialog”, nr 92/1997, Społeczne Towarzystwo Oświatowe, Kraków 1997, http://www.eid.edu.pl/archiwum/1997,95/listopad,133/nowe_zadania_nauczyciela,642.html (data dostępu: 11.01.2011).

³ Kosiba G., *Praktyki pedagogiczne w opinii studentów ostatniego roku studiów*, [w:] Muszkieta R. i in. (red. nauk.), *Kształcenie kadr w zakresie kultury fizycznej*, Wielkopolska Wyższa Szkoła Turystyki i Zarządzania w Poznaniu, Poznań 2009, s. 38.

postępowanie jest wskazane, aby w efekcie realizacji praktyk – możliwe stało się osiągnięcie celów i efektów, które są w odniesieniu do nich formułowane.

W kontekście procesu kształcenia, a szczególnie w odniesieniu do problematyki programów praktyk pedagogicznych, duże znaczenie zyskuje specyfika przedmiotu, którego one dotyczą. Tego typu sytuacja występuje zwłaszcza w przypadku wychowania fizycznego, gdzie aktywność nauczycieli obejmuje głównie (choć nie tylko) praktyczną sferę działań⁴. Niezwykle ważne staje się zatem dokonanie próby analizy i oceny jakości oraz efektywności realizowanych dotychczas programów praktyk na kierunku wychowanie fizyczne – przeprowadzone w świetle dotychczasowych badań – któremu to zagadnieniu został poświęcony następny rozdział niniejszego raportu.

⁴ Madejski E., *Praktyki pedagogiczne w kształceniu nauczycieli wychowania fizycznego*, [w:] „Lider”, nr 212, Zarząd Główny Szkolnego Związku Sportowego i Instytut Kardiologii z Warszawy Anina, Warszawa 2008, s. 14.

2. Jakość i efektywność programów praktyk – w świetle dotychczasowych badań

Literatura przedmiotu podejmuje różnorodne aspekty organizacji i prowadzenia praktyk pedagogicznych w placówkach oświatowych, zarówno z punktu widzenia uczestników – studentów, jak opiekunów praktyk ze strony instytucji, w ramach której praktyki te są realizowane⁵. Jednocześnie, w niniejszym rozdziale skoncentrowano się na przedstawieniu oraz omówieniu najważniejszych i najbardziej aktualnych wyników dotychczas przeprowadzonych badań empirycznych, których tematyka dotyczyła przebiegu praktyk pedagogicznych dla kierunku studiów: wychowanie fizyczne. Stanowi to pewnego rodzaju „zawężenie” omawianej problematyki, gdyż pomija informacje, jakich może dostarczyć analiza źródeł zewnętrznych (wobec w/w bezpośrednich uczestników praktyk). Jednak w opinii autorów niniejszego raportu jest to działanie uzasadnione, gdyż: prowadzi do uzyskania danych o wysokim stopniu szczegółowości, dane pozyskane z badań empirycznych są skategoryzowane, ponadto w przypadku np. przeprowadzenia badań ankietowych na próbie bezpośrednich uczestników praktyk (studentów i opiekunów), skutkuje to zgromadzeniem danych o wysokiej wiarygodności (pochodzących od uczestników procesu, a nie jego obserwatorów).

Pierwsze badanie⁶, którego wyniki poddano analizie w niniejszym raporcie, zostało przeprowadzone w latach 1999-2002, za pośrednictwem kwestionariusza ankiety wypełnionego przez 483 studentów wychowania fizycznego⁷, którzy realizowali program praktyk pedagogicznych w szkołach średnich⁸. Wypowiadając się nt. poszczególnych zagadnień problemowych respondenci dostarczali informacji dotyczących przebiegu praktyk oraz ich efektów. W pierwszej kolejności studenci zostali zapytani o zrealizowanie lub też niezrealizowanie zadań praktyki – w tym drugim przypadku wskazując na przyczynę takiego stanu rzeczy. Rozkład odpowiedzi na to pytanie przedstawiał się następująco: w roku 2000 zrealizowanie wszystkich zadań praktyki zadeklarowało 66,3% studentów, w roku 2001 – 60,1%, natomiast w roku 2002 – 72,5%. Powody, dla których zadania praktyk nie zostały

⁵ Z uwagi na specyfikę niniejszego raportu pominięto w nim analizę danych, które nie zostały zgromadzone w efekcie przeprowadzenia badań empirycznych z udziałem podmiotów bezpośrednio uczestniczących w praktykach. W tym względzie pominięto np. raporty Państwowej Komisji Akredytacyjnej.

⁶ Informacje nt. wyników badania pozyskano z: Kitowka M., Płaczek J., Wójciak P., *Praktyki pedagogiczne jako forma przygotowania do zawodu nauczyciela wychowania fizycznego*, [w:] Muszkieta R. (red. nauk.), *Nauczyciel i uczeń wyzwaniem dla przyszłości*, Fundacja na rzecz AWF im. E. Piaseckiego, Poznań 2003.

⁷ W roku 1999 w badaniu ankietowym udział wzięło 137 studentów, w roku 2000 – 98 studentów, w roku 2001 – 128 studentów, a w roku 2002 – 120 studentów.

⁸ Przy czym w niniejszym raporcie pod uwagę wzięto dane z lat 2000-2002, gdyż w przypadku danych z roku 1999 miała miejsce częściowa niezgodność liczebności – w odpowiedziach na poszczególne pytania.

zrealizowane zostały podzielone na dwie kategorie: warunki panujące w szkole oraz przyczyny niezależne (np. niekorzystne warunki pogodowe). Odsetek respondentów, których odpowiedź zaliczana była do pierwszej kategorii kształtował się następująco: w roku 2000 – 23,5%, w roku 2001 – 18%, natomiast w roku 2002 – 11,7%. Z kolei udział respondentów, którzy wskazali odpowiedź zaliczaną do drugiej kategorii wyniósł: w roku 2000 – 10,2%, w roku 2001 – 21,9%, a w roku 2002 – 15,8%. Istotny pozostaje fakt, że wśród powodów niezrealizowania zadań praktyk nie udzielono odpowiedzi wskazujących na niespójność treści programowych z realiami funkcjonowania danej placówki szkolnej. Następnie studenci zostali poproszeni o wskazanie ewentualnych, dostrzeżonych u siebie braków – ze szczególnym uwzględnieniem zagadnień związanych z metodyką wychowania fizycznego. Rozkład odpowiedzi respondentów został przedstawiony w tabelicy 1.

Tablica 1. Opinie respondentów nt dostrzeżonych u siebie braków - ze szczególnym uwzględnieniem metodyki wychowania fizycznego – odpowiedzi studentów (w %)

Wariant odpowiedzi	rok		
	2000	2001	2002
Nie zauważyłem	54,1	55,5	58,3
Problemy z organizacją lekcji/Prowadzenie lekcji w trudnych warunkach	9,2	7,8	4,2
Złe rozplanowanie lekcji w czasie	12,2	5,5	5
Nieumiejętność panowania nad grupą/Problem z zachowaniem dyscypliny w trakcie lekcji	6,1	6,2	5
Braki w metodycznym nauczaniu ćwiczeń/Mały zasób ćwiczeń kształtujących/Błędy w prowadzeniu rozgrzewki	6,1	-	4,2
Nieznajomość przepisów oraz problemy z sędziowaniem gier sportowych o charakterze zespołowym	-	9,4	4,2
Inne przyczyny/Brak odpowiedzi	12,2	15,6	19,2

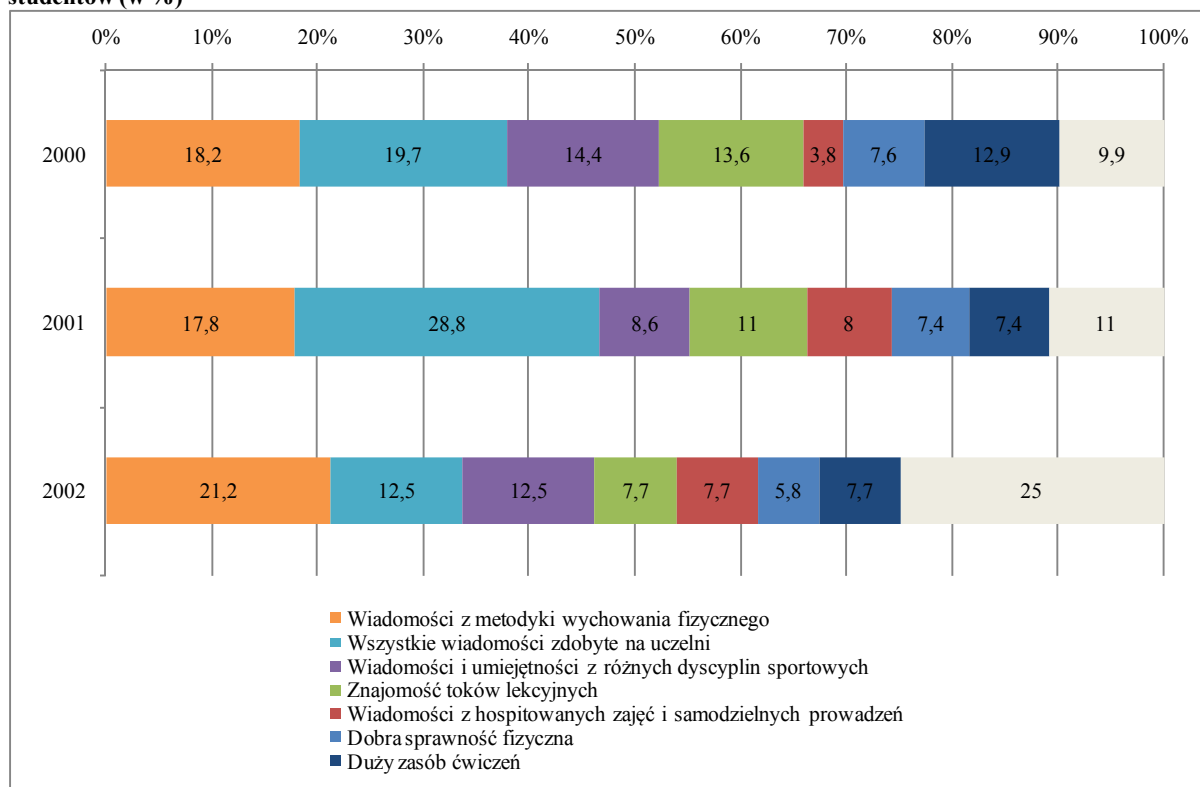
Źródło: Opracowanie własne na podstawie Kitowka M., Płaczek J., Wójciak P., *Praktyki pedagogiczne jako forma przygotowania do zawodu nauczyciela wychowania fizycznego*, [w:] Muszkieta R. (red. nauk.), *Nauczyciel i uczeń wyzwaniem dla przyszłości*, Fundacja na rzecz AWF im. E. Piaseckiego, Poznań 2003

Analizując dane przedstawione w powyższej tabelicy można stwierdzić, że (niezależnie od okresu badania) więcej niż połowa studentów nie dostrzegła u siebie braków w zakresie wiedzy metodycznej dotyczącej wychowania fizycznego. W przypadku osób, które wskazywały na dostrzeżone u siebie braki w w/w zakresie uwagę zwraca również malejący z roku na rok udział odpowiedzi zaliczonych do kategorii „Problemy z organizacją lekcji/Prowadzenie lekcji w trudnych warunkach”⁹.

⁹ W latach 2000-2002 systematycznie wzrastał odsetek odpowiedzi zaliczonych do kategorii „Inne przyczyny”. Jednak z uwagi na fakt, iż w ramach tej kategorii uwzględniono również braki odpowiedzi wnioskowanie w oparciu o zagregowane w ten sposób dane jest zdaniem Autorów nieuprawnione.

W dalszej kolejności studenci oceniający organizację i przebieg praktyk zostali poproszeni o wskazanie wiadomości i umiejętności, zdobytych w trakcie studiów na uczelni, które – ich zdaniem – były przydatne w toku praktyk. Graficzna ilustracja odpowiedzi respondentów została przedstawiona na wykresie 1.

Wykres 1. Wiadomości i umiejętności zdobyte na uczelni, które były przydatne w czasie praktyk – odpowiedzi studentów (w %)

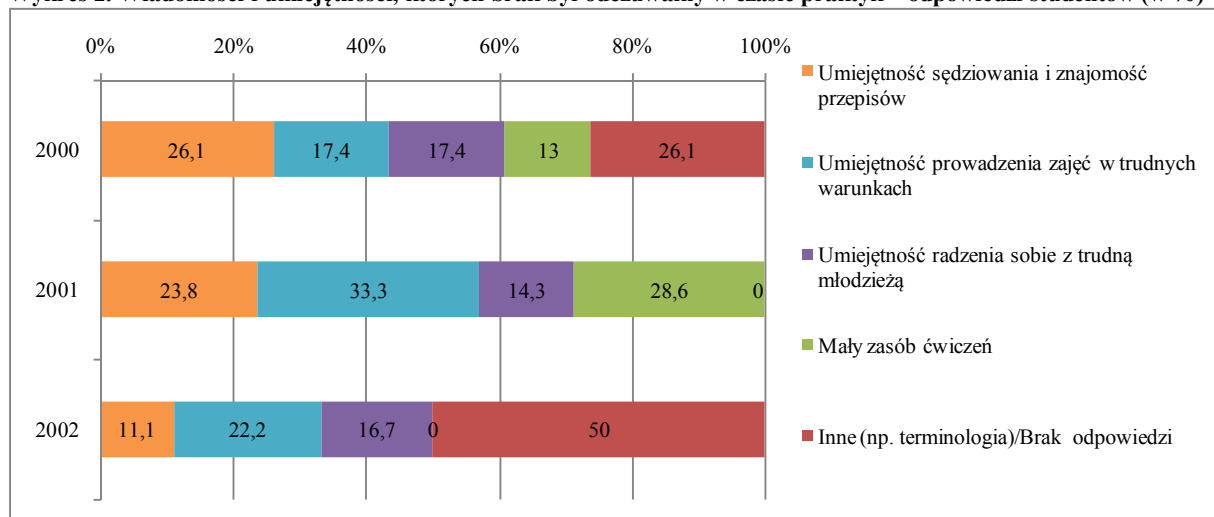
Źródło: Opracowanie własne na podstawie Kitowka M., Płaczek J., Wójciak P., *Praktyki pedagogiczne jako forma przygotowania do zawodu nauczyciela wychowania fizycznego*, [w:] Muszkieta R. (red. nauk.), *Nauczyciel i uczeń wyzwaniem dla przyszłości*, Fundacja na rzecz AWF im. E. Piaseckiego, Poznań 2003

Analizując dane przedstawione na powyższym wykresie uwagę zwraca fakt, iż dwa warianty odpowiedzi, we wszystkich okresach badania, były wybierane przez znikomą liczbę respondentów. Chodzi tutaj o kategorię: „wiadomości z hospitowanych zajęć i z samodzielnych prowadzeń” oraz kategorię: „dobra sprawność fizyczna”. W żadnym z analizowanych okresów wymienione kategorie odpowiedzi nie przekroczyły progu 10% wskazań¹⁰.

Na wykresie 2 przedstawiono natomiast graficzną ilustrację odpowiedzi respondentów, na pytanie jakich wiadomości i umiejętności brakowało im w trakcie praktyk.

¹⁰ Stosunkowo niewielu respondentów wybierało również wariant odpowiedzi „duży zasób ćwiczeń”. Przy czym w całym rozpatrywanym okresie wystąpił jeden przypadek, kiedy odsetek respondentów, którzy wskazali tą odpowiedź wyniósł ponad 10%. Miało to miejsce w roku 2000, kiedy takiej odpowiedzi udzieliło 12,9% studentów.

Wykres 2. Wiadomości i umiejętności, których brak był odczuwalny w czasie praktyk – odpowiedzi studentów (w %)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Kitowka M., Płaczek J., Wójciak P., *Praktyki pedagogiczne jako forma przygotowania do zawodu nauczyciela wychowania fizycznego*, [w:] Muszkieta R. (red. nauk.), *Nauczyciel i uczeń wyzwaniem dla przyszłości*, Fundacja na rzecz AWF im. E. Piaseckiego, Poznań 2003

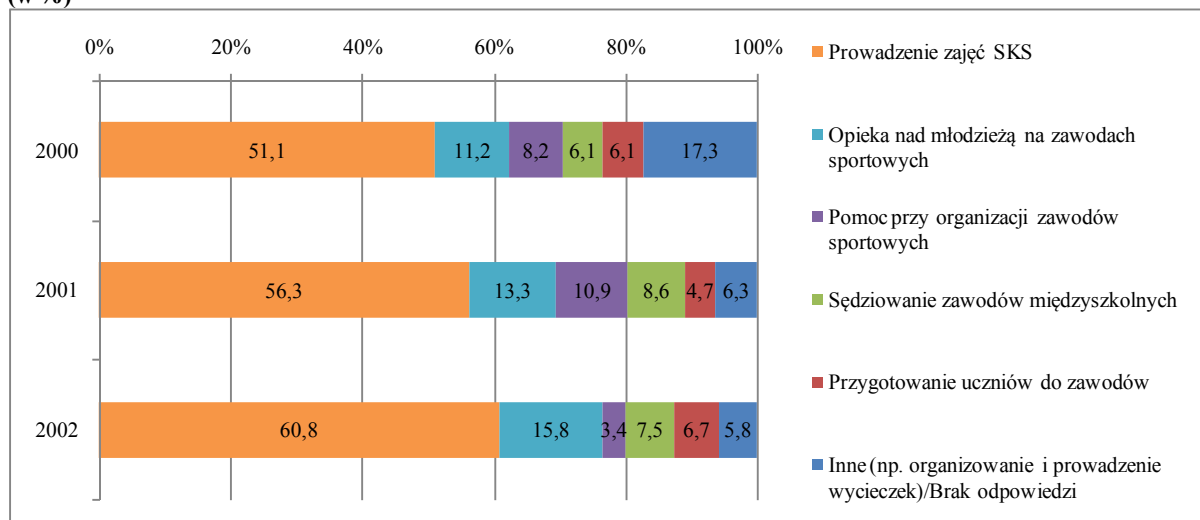
Dane przedstawione na wykresie 2 zwracają uwagę w przypadku dwóch odpowiedzi. Otóż w badanym okresie studenci, coraz rzadziej wskazywali na zaobserwowane u siebie braki związane z umiejętnością sędziowania i znajomości przepisów – procent respondentów, którzy zaznaczyli tę odpowiedź sukcesywnie zmniejszał się w odstępach kolejnych lat. Jednocześnie, na względnie stałym poziomie utrzymywał się odsetek respondentów, którzy uznali, że brakuje im wiedzy i umiejętności w zakresie radzenia sobie z trudną młodzieżą. Wprawdzie wartości odnotowywane w poszczególnych latach są stosunkowo niskie, jednak tego typu konsekwencja w zaznaczaniu tej odpowiedzi przez respondentów może świadczyć, iż jest to problem aktualny w przypadku kolejnych roczników studentów wychowania fizycznego, którzy odbywają praktyki.

Trzeba równocześnie pamiętać, że prowadzenie zajęć lekcyjnych nie stanowi jedynej formy aktywności edukacyjnej nauczycieli. W tym względzie zasadne staje się stwierdzenie, że praktyki pedagogiczne powinny przygotowywać (lub chociaż stwarzać możliwość poznania) przyszłych nauczycieli do inspirowania oraz organizacji i kontroli przebiegu zajęć pozalekcyjnych¹¹. W ramach omawianego badania analizie poddano zatem także aktywność praktykantów związaną z ich udziałem w różnych typach zajęć pozalekcyjnych dla

¹¹ Jest to ważne zwłaszcza w kontekście postulatu, aby nauczyciele (niezależnie od prowadzonego przez nich przedmiotu) angażowali się również w inicjatywy – wykraczające poza zajęcia lekcyjne, gdyż np. daje to możliwość nawiązania więzi z młodzieżą oraz stymulowania jej aktywności. Można zatem stwierdzić, że działania podejmowane przez nauczycieli w ramach zajęć pozalekcyjnych należy zaliczyć w zakres szeroko ujmowanego procesu wychowania. Zob. Kucharska H., *Rola pozalekcyjnych zajęć sportowo-rekreacyjnych*, <http://edujinne2.w.interia.pl/Referat-int.htm> [data dostępu: 10.01.2011] oraz Inerowicz P., *Rola pozalekcyjnych zajęć sportowo-rekreacyjnych-turystycznych w zagospodarowaniu czasu wolnego uczniów*, [w:] „Lider”, nr 115, Zarząd Główny Szkolnego Związku Sportowego i Instytut Kardiologii z Warszawy Anina, Warszawa 2000, s. 23-25.

młodzieży. Szczegółowych informacji na ten temat dostarcza analiza danych przedstawionych na wykresie 3.

Wykres 3. Uczestnictwo respondentów w poszczególnych formach aktywności pozalekcyjnej – odpowiedzi studentów (w %)

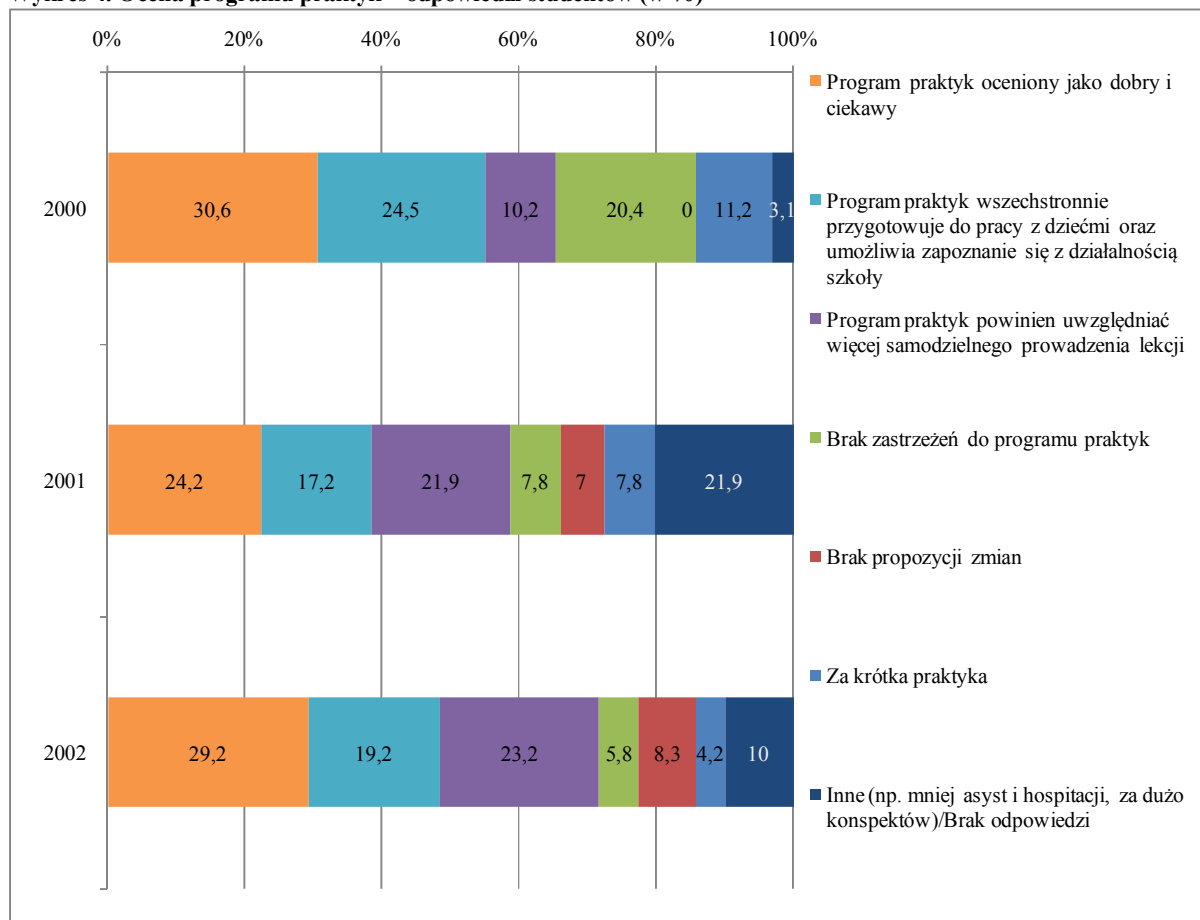

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Kitowka M., Płaczek J., Wójciak P., *Praktyki pedagogiczne jako forma przygotowania do zawodu nauczyciela wychowania fizycznego*, [w:] Muszkieta R. (red. nauk.), *Nauczyciel i uczeń wyzwaniem dla przyszłości*, Fundacja na rzecz AWF im. E. Piaseckiego, Poznań 2003

Z analizy danych przedstawionych na wykresie 3 wynika, iż najczęstszą formą aktywności pozalekcyjnej, w której brali udział respondenci podczas trwania praktyk, było prowadzenie zajęć w ramach Szkolnych Klubów (Kół) Sportowych. Uprawnione jest wręcz stwierdzenie, że w porównaniu do innych wariantów odpowiedzi, udział wskazań dotyczących prowadzenia SKS-ów był dominujący i była to tendencja powtarzająca się w kolejnych latach realizacji badania. Na wykresie 3 widoczny jest również bardzo niewielki udział kategorii „Przygotowanie uczniów do zawodów” wśród ogółu udzielonych odpowiedzi. Fakt ten można jednak tłumaczyć na kilka sposobów. Otóż nauczyciele opiekujący się praktykantem mogą zakładać, iż jest on zbyt mało doświadczony by sprawować opiekę i być w pełni odpowiedzialnym za przygotowanie danego ucznia do zawodów sportowych. Z drugiej strony powyższą sytuację można próbować wyjaśnić stwierdzeniem, iż w okresie odbywania przez studentów praktyk w szkołach – liczba zawodów sportowych, olimpiad itd. była na tyle ograniczona, iż fakt ten „przełożył” się na niewielką liczbę wskazań.

W ramach badania studenci mieli również możliwość dokonania oceny programu praktyk w których uczestniczyli. Dane ilustrujące odpowiedzi respondentów zostały przedstawione na wykresie 4.

Wykres 4. Ocena programu praktyk – odpowiedzi studentów (w %)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Kitowka M., Płaczek J., Wójciak P., *Praktyki pedagogiczne jako forma przygotowania do zawodu nauczyciela wychowania fizycznego*, [w:] Muszkieta R. (red. nauk.), *Nauczyciel i uczeń wyzwaniem dla przyszłości*, Fundacja na rzecz AWF im. E. Piaseckiego, Poznań 2003

W nawiązaniu do wyników przedstawionych na powyższym wykresie należy stwierdzić, że zdecydowana większość respondentów pozytywnie ocenia program praktyk, które realizowali. Jednocześnie uwagę zwraca fakt, iż z roku na rok studenci coraz częściej dostrzegali potrzebę zwiększenia liczby lekcji prowadzonych samodzielnie (choć wartość uzyskana w przypadku tej odpowiedzi w roku 2002 zwiększyła w porównaniu z rokiem 2001 jedynie o 1,3 p.p.). Ponadto widoczne staje się, iż w okresie objętym badaniem systematycznie spadał odsetek odpowiedzi twierdzących, że praktyka pedagogiczna odbywana w szkole jest zbyt krótka.

W niniejszym raporcie wzięto również pod uwagę wyniki badania zrealizowanego w Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej w Krośnie z udziałem 76 studentów III roku studiów na kierunku wychowanie fizyczne¹². W momencie przeprowadzenia badania respondenci (48 studentów specjalności wychowanie fizyczne z gimnastyką korekcyjną –

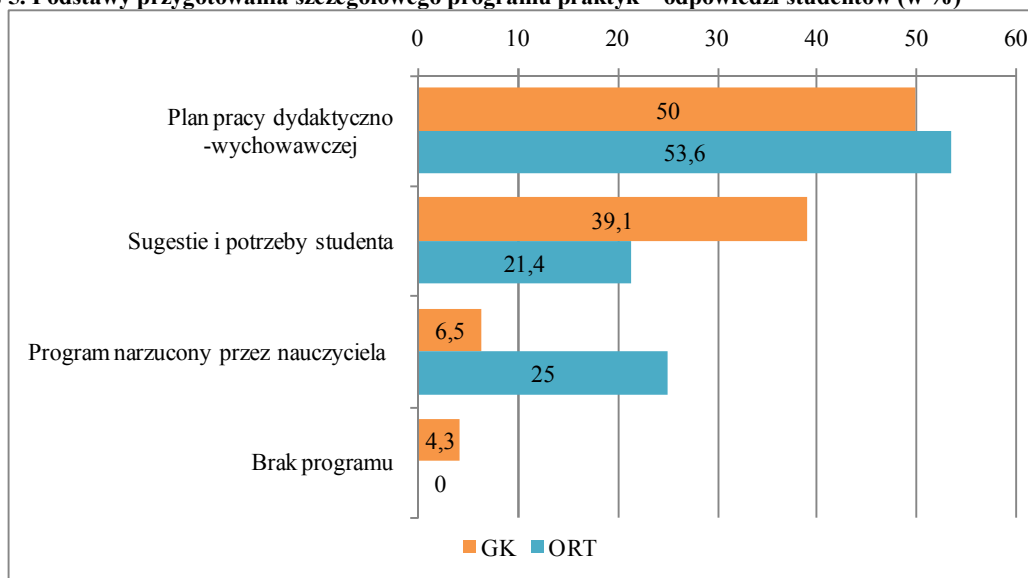
¹² Informacje nt. badania pozyskano z Momola I., Warchoła K., *Założone a rzeczywiste efekty praktyk pedagogicznych w opinii studentów wychowania fizycznego*, [w:] Muszkieta R. i in. (red.), *Kształcenie kadr w zakresie kultury fizycznej*, Wielkopolska Wyższa Szkoła Turystyki i Zarządzania w Poznaniu, Poznań 2009.

dalej: GK oraz 28 studentów specjalności obsługa ruchu turystycznego – dalej: ORT) posiadali ukończone dwutygodniowe praktyki pedagogiczne w szkołach gimnazjalnych. Dane zebrano za pośrednictwem kwestionariusza zawierającego 25 pytań odpowiadających czterem głównym problemom badawczym, które dotyczyły:

- zgodności programowania i planowania praktyk z ogólnie przyjętymi zasadami;
- hospitowaniu zajęć oraz asystowaniu w lekcjach przez studentów – jako działaniom zapewniającym realizację poznawczej i kształcącej funkcji praktyk;
- skuteczności lekcji (lub innych zajęć) prowadzonych samodzielnie przez praktykantów – w kontekście przygotowania ich do pełnienia zawodu nauczyciela;
- weryfikacji, jakie treści programu wychowania fizycznego są realizowane w trakcie odbywania praktyk¹³.

Analiza odpowiedzi respondentów wskazuje, że dominująca większość nauczycieli – opiekunów praktyk zapoznała się z założeniami programowymi praktyk. Tego typu odpowiedzi udzieliło 100% studentów specjalności ORT oraz 93,7% studentów specjalności GK. Respondenci zostali następnie poproszeni o wskazanie podstaw przygotowania szczegółowego programu praktyk – rozkład ich odpowiedzi został zaprezentowany na wykresie 5.

Wykres 5. Podstawy przygotowania szczegółowego programu praktyk – odpowiedzi studentów (w %)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Momola I., Warchoń K., *Założone a rzeczywiste efekty praktyk pedagogicznych w opinii studentów wychowania fizycznego*, [w:] Muszkieta R. i in. (red.), *Kształcenie kadr w zakresie kultury fizycznej*, Wielkopolska Wyższa Szkoła Turystyki i Zarządzania w Poznaniu, Poznań 2009

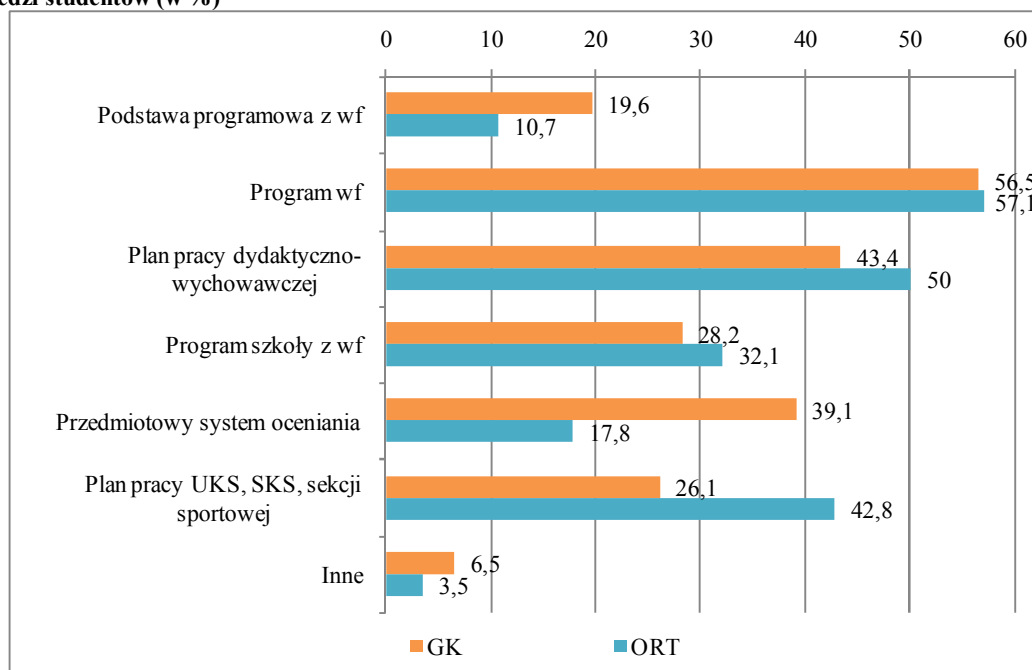
Jak wynika z danych przedstawionych na wykresie 5 podstawą przygotowania szczegółowego programu praktyk był – w przypadku studentów obydwu specjalności – plan

¹³ Momola I., Warchoń K., op. cit., s. 22.

pracy dydaktyczno-wychowawczej. Kolejne kategorie odpowiedzi uzyskały jednak bardziej zróżnicowany odsetek wskazań. Sugestie i potrzeby studenta, jako jedne z kryteriów opracowania szczegółowego programu wskazało 39,1% respondentów specjalizacji GK i 21,4% respondentów specjalizacji ORT. Z kolei aż 25% studentów specjalizacji ORT uznało, że program praktyk został im narzucony przez nauczyciela, tego samego zdania było jedynie 6,5% studentów specjalizacji GK. Na brak programu praktyk wskazało 4,3% respondentów specjalizacji GK, natomiast w przypadku drugiej grupy respondentów ta kategoria odpowiedzi nie uzyskała żadnego wskazania.

Respondentów zapytano również o te elementy procesu nauczania wychowania fizycznego, z którymi mieli oni okazję zapoznać się w trakcie trwania praktyk. Rozkład uzyskanych odpowiedzi został zaprezentowany na wykresie 6.

Wykres 6. Elementy procesu nauczania wychowania fizycznego, z którymi studenci zapoznali się podczas praktyk – odpowiedzi studentów (w %)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Momola I., Warchoń K., *Założone a rzeczywiste efekty praktyk pedagogicznych w opinii studentów wychowania fizycznego*, [w:] Muszkieta R. i in. (red.), *Kształcenie kadr w zakresie kultury fizycznej*, Wielkopolska Wyższa Szkoła Turystyki i Zarządzania w Poznaniu, Poznań 2009

Analizując powyższe dane widoczne staje się, że ponad połowa studentów zapoznała się w trakcie praktyk z programem wychowania fizycznego – takiej odpowiedzi udzieliło 56,5% studentów specjalności GK i 57,1% studentów specjalności ORT. Znaczny odsetek wskazań uzyskała w przypadku obu grup respondentów również kategoria odpowiedzi – plan pracy dydaktyczno-wychowawczej (43,4% - GK i 50% ORT). Pozostałe warianty odpowiedzi uzyskały zróżnicowany odsetek wskazań – w zależności od specjalizacji reprezentowanej przez respondenta.

Odpowiadając na kolejne pytanie – respondenci mieli dokonać oceny stopnia realizacji programu praktyk. W obydwu grupach przeważały opinie pozytywne, o czym świadczy fakt, że jako dobry oceniło go 83% studentów pierwszej specjalizacji i 96,4% studentów specjalizacji ORT. Ze stwierdzeniem, że program praktyk realizowany był w średnim stopniu zgodziło się natomiast 12,8% studentów specjalizacji GK i 3,6% studentów specjalizacji ORT. Jako niski stopień realizacji programu praktyk oceniło 4,3% studentów specjalizacji GK, w przypadku drugiej grupy respondentów ten wariant odpowiedzi nie uzyskał żadnego wskazania. Żaden z respondentów nie stwierdził również, że program praktyk nie był realizowany. Jednocześnie studentów poproszono o zaznaczenie przyczyn, które ich zdaniem powodowały trudność we właściwym realizowaniu programu praktyk. W obydwu grupach respondenci wskazywali głównie na brak właściwej bazy oraz warunków do prowadzenia zajęć występujących w szkołach – taka odpowiedź uzyskała 55,6% wskazań wśród studentów GK oraz 53% wskazań w przypadku studentów specjalności ORT. Ponadto 21% studentów pierwszej specjalizacji i 17,6% studentów drugiej specjalizacji powodem za taki stan rzeczy obciążało opiekujących się nimi nauczycieli wychowania fizycznego. Z kolei na własne zaniedbania w tym zakresie wskazało 7,9% respondentów z grupy GK oraz 11,8% respondentów z grupy ORT. Na inne przyczyny zwróciło uwagę kolejno 15,5% oraz 17,6% studentów.

Jak już wcześniej wspomniano, drugi z problemów badawczych odnosił się do zagadnienia hospitowania lekcji oraz asystowania przez studentów – w zajęciach prowadzonych przez nauczyciela – opiekuna praktyk. Rozkład odpowiedzi respondentów na wybrane pytania dotyczące w/w zagadnienia został przedstawiony w tabelicy 2 oraz tabelicy 3.

Tabela 2. Rozkład odpowiedzi na pytanie dotyczące zgodności liczby godzin hospitacji z programem praktyk – odpowiedzi studentów (w %)

	GK	ORT
Tak	85,1	89,3
Nie	10,6	10,7
Narzucona przez opiekuna	4,3	0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Momola I., Warchoń K., *Założone a rzeczywiste efekty praktyk pedagogicznych w opinii studentów wychowania fizycznego*, [w:] Muszkieta R. i in. (red.), *Kształcenie kadr w zakresie kultury fizycznej*, Wielkopolska Wyższa Szkoła Turystyki i Zarządzania w Poznaniu, Poznań 2009

Na podstawie danych przedstawionych w tabelicy 2 można wnioskować, że w dominującej liczbie przypadków liczba zrealizowanych godzin hospitacji odpowiadała założeniom sformułowanym w programie praktyk.

W tabelicy 3 przedstawiono natomiast dane dotyczące wspólnego omawiania przez praktykanta i nauczyciela przeprowadzonych zajęć lekcyjnych.

Tablica 3. Rozkład odpowiedzi na pytanie dotyczące omawiania przez praktykanta i nauczyciela przeprowadzonych lekcji – odpowiedzi studentów (w %)

	GK	ORT
Tak	46,8	60,7
Nie	12,8	7,1
Sporadycznie	40,4	32,2

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Momola I., Warchoń K., *Założone a rzeczywiste efekty praktyk pedagogicznych w opinii studentów wychowania fizycznego*, [w:] Muszkieta R. i in. (red.), *Kształcenie kadr w zakresie kultury fizycznej*, Wielkopolska Wyższa Szkoła Turystyki i Zarządzania w Poznaniu, Poznań 2009

Powyższe dane wskazują niestety, że niezwykle istotny element procesu realizowania praktyk, jakim jest wspólne omawianie lekcji przez studenta i nauczyciela – nie miał, w przypadku respondentów, którzy wzięli udział w badaniu – charakteru powszechnego. Jednocześnie uwagę zwraca fakt, że jedynie 61,7% studentów pierwszej specjalizacji stwierdziło, że prowadzili oni na bieżąco dokumentację hospitowanych zajęć (w przypadku drugiej grupy respondentów odsetek odpowiedzi wyniósł 85,7%). Brak tego typu aktywności potwierdziło natomiast 21,3% respondentów z grupy GK i jedynie 3,6% respondentów z grupy ORT. Natomiast odpowiedź, że prowadzenie dokumentacji nie było wymagane przez opiekuna praktyk zaznaczyło kolejno 17% i 10,7% respondentów w obydwu grupach.

W tablicy 4 przedstawiono rozkład odpowiedzi dotyczących poszczególnych form asystowania przez praktykantów – w zajęciach prowadzonych przez nauczycieli wychowania fizycznego.

Tablica 4. Rozkład odpowiedzi na pytanie dotyczące poszczególnych form asystowania w zajęciach prowadzonych przez nauczycieli – odpowiedzi studentów (w %)

	GK	ORT
Prowadzenie rozgrzewki i ćwiczeń kształtujących	48,9	63
Pomoc i asekuracja przy ćwiczeniach	89,4	81,5
Demonstrowanie ćwiczeń	14,9	25,9
Inne	12,8	18,5

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Momola I., Warchoń K., *Założone a rzeczywiste efekty praktyk pedagogicznych w opinii studentów wychowania fizycznego*, [w:] Muszkieta R. i in. (red.), *Kształcenie kadr w zakresie kultury fizycznej*, Wielkopolska Wyższa Szkoła Turystyki i Zarządzania w Poznaniu, Poznań 2009

Jak wynika z przedstawionych powyżej danych najczęstszą formą asystowania przez studentów w zajęciach była pomoc oraz asekurowanie uczniów w trakcie wykonywania ćwiczeń – odpowiedź ta uzyskała 89,4% wskazań w przypadku respondentów z grupy GK oraz 81,5% wskazań wśród respondentów z grupy ORT. W następnej kolejności studenci asystowali w lekcjach poprzez prowadzenie rozgrzewki i ćwiczeń kształtujących – takiej odpowiedzi udzieliło 48,9 % respondentów pierwszej ze specjalizacji i 63 % respondentów drugiej specjalizacji. Na trzecim miejscu – pod względem liczby wskazań – znalazło się demonstrowanie ćwiczeń, które było udziałem 14,9 % studentów specjalności GK i 25,9% studentów specjalności ORT.

W kwestionariuszu znalazły uwzględnione zostały również pytania dotyczące samodzielnego prowadzenia lekcji oraz zajęć przez studentów odbywających praktykę. W pierwszej kolejności studentów zapytano, czy w trakcie praktyk obligatoryjne było z ich strony przygotowanie (w formie pisemnej) metodycznego planu lekcji, które mieli prowadzić. Odpowiedzi twierdzącej udzieliło 48,9% respondentów z grupy GK oraz 57,1% respondentów z grupy ORT. Odpowiedzi przeczącej udzieliło natomiast 21,3% respondentów pierwszej ze specjalności oraz 7,1% respondentów ze specjalności ORT. Natomiast wariant odpowiedzi, w którym tego typu pisemne przygotowywanie się studentów do prowadzenia lekcji miało miejsce od czasu do czasu – zaznaczyło 29,8% studentów GK i 35,7% studentów ORT. Studenci przygotowywali się do prowadzenia lekcji z wykorzystaniem: podręczników i poradników metodycznych (84,8% i 74,1% wskazań), wskazówek nauczyciela – opiekuna praktyk (69,6% i 66,7% wskazań), informacji pochodzących z czasopism specjalistycznych (23,9% i 18,5% wskazań). Niezwykle istotny jest natomiast fakt, że na ostatnim miejscu pod względem liczby udzielonych odpowiedzi znalazła się kategoria „wiedza i doświadczenie wyniesione z uczelni” (10,9% oraz 22,2%). Respondentów zapytano również, które czynności sprawiały im najwięcej problemów w prowadzeniu zajęć – szczegółowe dane na ten temat zaprezentowano w tabelicy 5.

Tablica 5. Rozkład odpowiedzi na pytanie dotyczące trudności w samodzielnym prowadzeniu zajęć – odpowiedzi studentów (w %)

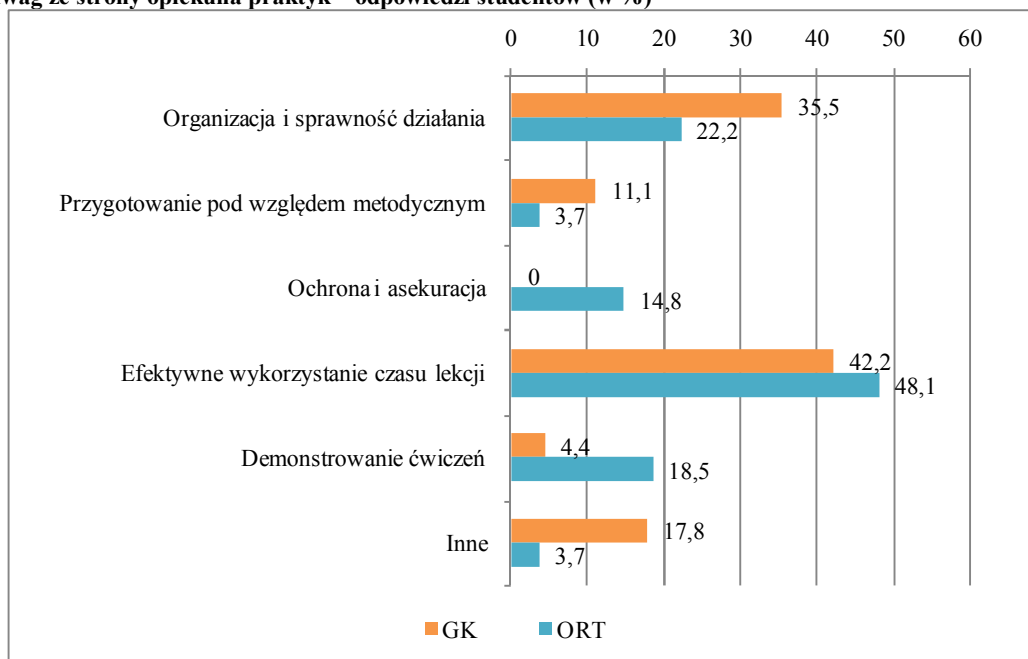
	GK	ORT
Zorganizowanie grupy do lekcji i podczas zajęć	48,9	54,2
Przeprowadzenie rozgrzewki	2,1	8,3
Nauczanie lub doskonalenie umiejętności	23,4	8,3
Prowadzenie ćwiczeń korekcyjnych	12,8	16,7
Podsumowanie lekcji	19,2	20,9

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Momola I., Warchoń K., *Założone a rzeczywiste efekty praktyk pedagogicznych w opinii studentów wychowania fizycznego*, [w:] Muszkieta R. i in. (red.), *Kształcenie kadr w zakresie kultury fizycznej*, Wielkopolska Wyższa Szkoła Turystyki i Zarządzania w Poznaniu, Poznań 2009

Analiza powyższych danych wskazuje, że studenci odbywający praktyki najpoważniejsze trudności w samodzielnym prowadzeniu zajęć mieli ze zorganizowaniem grupy do lekcji oraz w trakcie trwania zajęć. Takiej odpowiedzi udzieliło 48,9% studentów specjalności GK i 54,2% studentów specjalności ORT. Jednocześnie, w przypadku respondentów z pierwszej specjalności uwagę zwraca fakt, iż 23,4% z nich wskazało na trudność w nauczaniu lub doskonaleniu wśród młodzieży konkretnych umiejętności, tymczasem wśród respondentów ze specjalności ORT takiej odpowiedzi udzieliło jedynie 8,3%.

Studentów poproszono również o wskazanie tych elementów samodzielnie prowadzonych przez nich lekcji wychowania fizycznego, które spotkały się z największą liczbą uwag ze strony nauczyciela – opiekuna praktyk. Rozkład odpowiedzi respondentów został zaprezentowany na wykresie 7.

Wykres 7. Odpowiedź na pytanie, które elementy lekcji prowadzonych przez studentów spotkały się z największą liczbą uwag ze strony opiekuna praktyk – odpowiedzi studentów (w %)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Momola I., Warchoń K., *Założone a rzeczywiste efekty praktyk pedagogicznych w opinii studentów wychowania fizycznego*, [w:] Muszkieta R. i in. (red.), *Kształcenie kadr w zakresie kultury fizycznej*, Wielkopolska Wyższa Szkoła Turystyki i Zarządzania w Poznaniu, Poznań 2009

Z wykresu 7 wynika zatem, że nauczyciele – opiekunowie praktyk najczęściej zastrzeżeń zgłaszali wobec efektywnego wykorzystania czasu lekcji prowadzonych przez studentów obydwu specjalności. Ten wariant odpowiedzi otrzymał kolejno 42,2% oraz 48,1% wskazań. Tego typu zbieżność odpowiedzi może wskazywać, że na kształtowanie w/w umiejętności musi zostać położony większy, niż dotychczas – nacisk. Na drugim miejscu pod względem liczby wskazań – w obydwu grupach respondentów – znalazła się kategoria odpowiedzi: „organizacja i sprawność działania”.

W przypadku lekcji oraz zajęć, które były prowadzone przez studentów uwagę zwraca fakt, że w zdecydowanej większości były one omawiane na bieżąco z opiekunem praktyk. Takiej odpowiedzi udzieliło bowiem aż 89,6% studentów specjalności GK i 92,6% studentów specjalizacji ORT. W sytuacji, w której tego typu lekcje nie były na bieżąco analizowane przez praktykanta i nauczyciela znalazło się natomiast 10,4% studentów pierwszej specjalizacji oraz 7,4% studentów drugiej specjalizacji. Za korzystny należy uznać również

fakt, że nie stwierdzono sytuacji, w której przebieg lekcji prowadzonych przez praktykanta w ogóle nie zostałby omówiony z nauczycielem – opiekunem.

Ostatnie z serii pytań koncentrujących się wokół problematyki lekcji prowadzonych samodzielnie przez praktykantów miało na celu umożliwić respondentom dokonanie oceny przygotowania ich przez macierzystą uczelnię do tego typu aktywności w trakcie praktyk. Ze stwierdzeniem, iż uczelnia w dużym stopniu przygotowała ich do samodzielnego prowadzenia zajęć zgodziło się 64,6% studentów specjalności GK i tylko 34,6% studentów specjalności ORT. Zdania, że uczelnia w średnim stopniu przygotowała ich do w/w aktywności było kolejno 33,3% i 53,8% respondentów z obydwu grup. Z kolei 2,1% respondentów z pierwszej specjalności oraz 11,5% respondentów z drugiej specjalności stwierdziło, że uczelnia w małym stopniu przygotowała ich do samodzielnego prowadzenia zajęć. Ani jeden z respondentów nie stwierdził jednak, że wiedza i umiejętności zdobyte na uczelni – nie były mu w żadnym stopniu przydatne do samodzielnego prowadzenia zajęć.

Wśród pytań zadanych respondentom uwzględniono również takie, które miały dostarczyć informacji nt. realizacji treści programowych w trakcie odbywania praktyk. Analiza uzyskanych odpowiedzi wskazuje, że w ramach hospitowanych oraz prowadzonych zajęć studenci zapoznali się z treściami programu wychowania fizycznego w zakresie: gier zespołowych (97,9% wskazań studentów specjalności GK i 92,9% wskazań studentów specjalności ORT), gimnastyki (93,7% – GK i 75% – ORT), lekkiej atletyki (64,6% – GK i 53,6% – ORT), zajęć terenowych (po 25% wskazań w przypadku obydwu grup), ćwiczeń muzyczno-ruchowych (31,2% – GK oraz 14,3% – ORT). Wariant odpowiedzi „Inne” otrzymał 14,9% wskazań wśród studentów specjalizacji GK i 25% wskazań wśród studentów specjalizacji ORT.

W końcowej fazie badania studentów poproszono również o wskazanie mocnych oraz słabych stron praktyk, które odbyli. Zdaniem studentów obydwu specjalizacji do mocnych stron praktyk należało z pewnością zaliczyć możliwość zdobycia doświadczenia zawodowego. Tego typu odpowiedzi udzieliło 73,3% respondentów pierwszej specjalności i 79,2% respondentów drugiej specjalności. W następnej kolejności respondenci za mocną stronę odbytych praktyk uznali możliwość zyskania oraz zwiększenia zasobu wiedzy praktycznej (22,2% wskazań oraz 29,2% wskazań), a także możliwość pracy z młodzieżą (24,4% wskazań oraz 20,8% wskazań). Wśród słabych stron praktyk wskazano natomiast szereg czynników – bez jednoznacznej przewagi któregoś z nich. Wśród odpowiedzi znalazły się m.in. biurokracja związana z organizacją i odbywaniem praktyk, ilość godzin praktyki oraz postawa nauczycieli – opiekunów praktyk.

3. Wyniki badania przeprowadzonego w ramach projektu

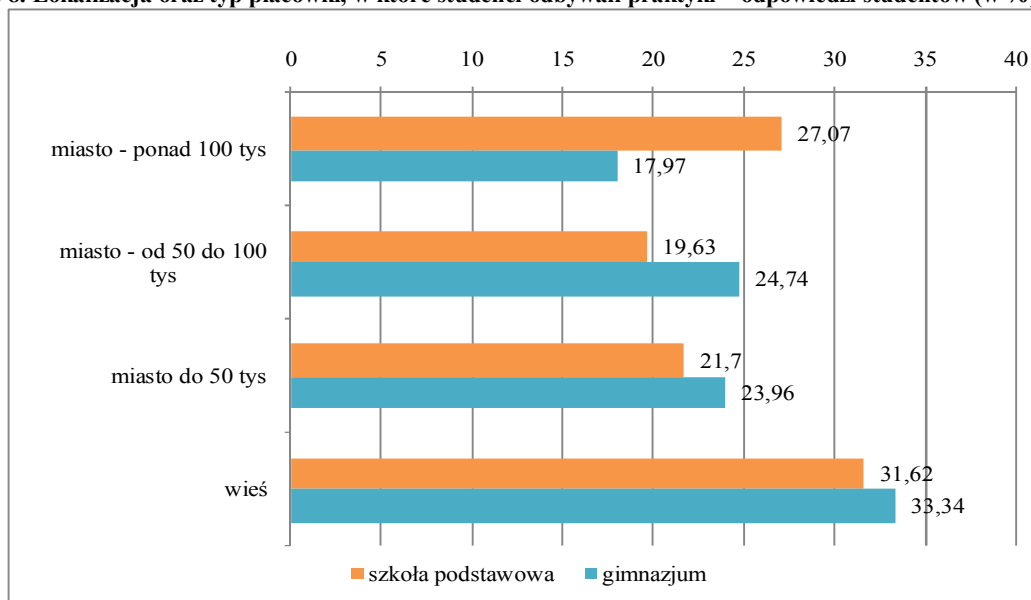
Jednym z istotnych działań zrealizowanych w ramach projektu *Program Praktyk Pedagogicznych podnoszący jakość kształcenia przyszłych nauczycieli* było przeprowadzenie badania ankietowego z udziałem dwóch grup respondentów: 500 studentów kierunku wychowanie fizyczne oraz 106 nauczycieli. W poniższym rozdziale przedstawiono uzyskane wyniki badania oraz wnioski sformułowane na podstawie analizy otrzymanych rozkładów odpowiedzi.

3.1. Wyniki badania zrealizowanego z udziałem studentów

Jak już wspomniano badanie z udziałem studentów przeprowadzono na próbie 500 osób kształcących się na kierunku wychowanie fizyczne. Respondenci udzielili odpowiedzi na 40 pytań zamkniętych, częściowo zamkniętych lub otwartych, które zostały im zaprezentowane w formie kwestionariusza ankiety.

Wśród uczestników badania przeważali mężczyźni (59,52% wskazań, wobec 40,49% kobiet)¹⁴ oraz osoby, które po II roku studiów legitymowały się średnią pomiędzy 4,2 a 3,9 (38,19% wskazań). Pierwsze z pytań odnoszących się do problematyki praktyk dotyczyło lokalizacji oraz typu placówki, w której student odbywał praktyki. Rozkład odpowiedzi uzyskanych od respondentów został przedstawiony na wykresie 8.

Wykres 8. Lokalizacja oraz typ placówki, w które studenci odbywali praktyki – odpowiedzi studentów (w %)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań WSKFiT Pruszków, n=496

Z powyższego wykresu wynika zatem, że najwyższy odsetek respondentów odbył praktyki w placówkach szkolnych zlokalizowanych na terenach wiejskich – przy czym

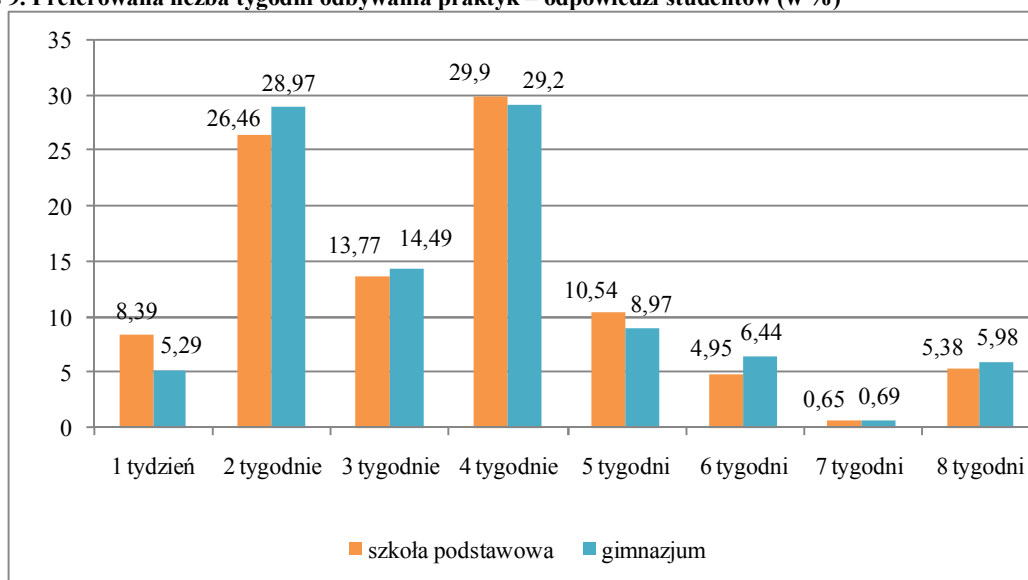
¹⁴ Spośród ogółu respondentów jedna osoba nie udzieliła odpowiedzi na to pytanie.

stwierdzenie to dotyczy zarówno studentów, którzy zrealizowali praktyki w szkole podstawowej jak i studentów, którzy zrealizowali praktyki na poziomie szkoły gimnazjalnej.

W następnej kolejności studentów zapytano, czy ich zdaniem termin odbywania praktyk w trakcie roku akademickiego został zaplanowany właściwie. Odpowiedzi twierdzącej na to pytanie udzieliło 86,6% studentów, którzy odbywali praktyki w szkołach podstawowych oraz 84% studentów, którzy praktyki realizowali w gimnazjach. Na tej podstawie można zatem wnioskować, że generalnie studentom odpowiada okres, w którym zobligowani są oni do odbycia praktyk.

Ponadto studentów poproszono o odpowiedź na pytanie dotyczące pożądanej liczby tygodni odbywania praktyk. Uzyskane wyniki zostały zaprezentowane na wykresie 9.

Wykres 9. Preferowana liczba tygodni odbywania praktyk – odpowiedzi studentów (w %)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań WSKFiT Pruszków, n=474

Z danych przedstawionych na powyższym wykresie wynika, że zdaniem respondentów praktyki powinny trwać 4 tygodnie, przy czym odpowiedź ta uzyskała najwyższy odsetek wskazań zarówno w przypadku praktyk realizowanych w szkole podstawowej jak i gimnazjum. Jednocześnie warto zwrócić uwagę, że na drugim miejscu – pod względem uzyskanego odsetka odpowiedzi – znalazł się wariant: „2 tygodnie”. W tym przypadku nieznacznie wyższy udział odnotowano w odniesieniu do szkół gimnazjalnych (28,97%), niż szkół podstawowych (26,46%).

Respondentów zapytano również o motywację wpływającą na wybór szkoły, w której realizowali oni praktyki. Szczegółowe dane na ten temat zostały przedstawione w tabeli 6.

Tablica 6. Motywacja dotycząca wyboru szkoły do odbycia praktyk – odpowiedzi studentów (w %)

	Szkoła podstawowa	Gimnazjum
Renoma szkoły	86,51	68,26
Wspaniali nauczyciele	89,95	73,55
Przychylność dyrekcji	87,9	72,62
Poznanie warsztatu pracy konkretnego nauczyciela	74,6	76,23
Baza sportowa szkoły	83,78	78,95
Bliskość miejsca zamieszkania	90,7	80,4
Byłem uczniem szkoły	86,98	77,82
Możliwość zaliczenia praktyki bez obecności w szkole	75	65,91
Udział w praktykach moich kolegów ze studiów	78,21	66,67

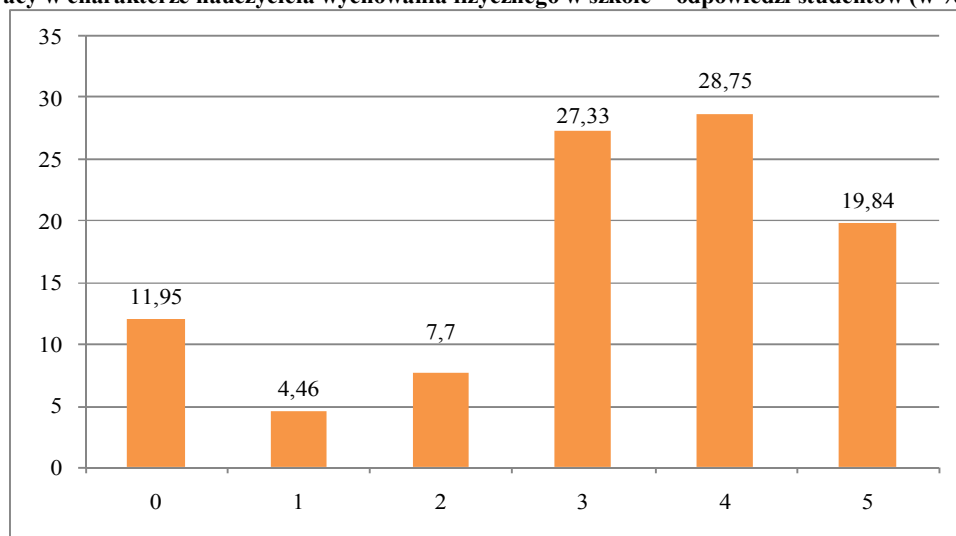
Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań WSKFiT Pruszków, n=463

W przypadku odpowiedzi dotyczących szkół podstawowych trudno jest wskazać jeden określony czynnik, który można uznać za podstawę dokonania wyboru konkretnej placówki. Świadczy o tym fakt, że duża liczba dostępnych odpowiedzi uzyskała zbliżony odsetek wskazań – na pierwszym miejscu znalazł się wariant: „Bliskość miejsca zamieszkania” (90,7%), następnie: „Wspaniali nauczyciele” (89,95%) oraz: „Byłem uczniem szkoły” (86,98%). Większe zróżnicowanie odpowiedzi zaobserwowano w odniesieniu do szkół gimnazjalnych, przy czym w tym przypadku również wskazywano na znaczenie bliskości miejsca zamieszkania od danej placówki (80,4%). W następnej kolejności wymieniono natomiast warianty: „Baza sportowa szkoły” (78,95%) oraz „Byłem uczniem szkoły” (77,82%). Na podstawie powyższych danych można jednak wysnuć wniosek, iż studenci przy wyborze placówek odbywania praktyk – często kierują się względami pragmatycznymi, czego przejawem jest najwyższy (w porównaniu do innych wariantów odpowiedzi) odsetek wskazujących na znaczenie bliskości zamieszkania w stosunku do placówki, w której praktyki mają być realizowane. W przypadku powyższego pytania, dotyczącego motywów wyboru szkoły, studenci mieli również możliwość samodzielnego sformułowania odpowiedzi. Skorzystało z niej 10 respondentów, przy czym ich odpowiedzi były jednorodne i zostały uwzględnione w ramach kategorii: „Zostałem/am oddelegowany/a oddzielnie”.

Następnie respondentów zapytano, czy po ukończeniu nauki zamierzają podjąć pracę w charakterze nauczyciela wychowania fizycznego w szkole. Odpowiedzi twierdzącej udzieliło 64,8% studentów (323 os.), odpowiedzi negatywnej udzieliło 10,2% (51 os.), zaś ok. 25% respondentów (125 os.) nie było w momencie badania zdecydowanych. Jednocześnie

w ankiecie zawarto pytanie, w jakim stopniu powyższa decyzja została podjęta pod wpływem odbytych praktyk. Odpowiedzi respondentów zostały przedstawione na wykresie 10¹⁵.

Wykres 10. W jakim stopniu odbycie praktyk wywarło wpływ na decyzję o podjęciu lub niepodjęciu (po ukończeniu studiów) pracy w charakterze nauczyciela wychowania fizycznego w szkole – odpowiedzi studentów (w %)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań WSKFiT Pruszków, n=494

Analizując dane przedstawione na wykresie 10 można zatem stwierdzić, że odbycie praktyk – zyskane na ich podstawie doświadczenia oraz odczucia, mają istotne znaczenie dla podjęcia decyzji o związaniu swojej przyszłości z zawodem nauczyciela wychowania fizycznego w szkole. Są to deklaracje respondentów, które nie muszą przełożyć się na rzeczywiste wybory dokonywane w przyszłości. Jednak można założyć, że pozytywne wrażenia wyniesione z praktyk są czynnikiem, który skłania młodzież do podjęcia pracy w zawodzie nauczyciela.

Respondentów zapytano również o najważniejsze – ich zdaniem – cele praktyk pedagogicznych. Ilustrację odpowiedzi na to pytanie stanowią dane zawarte w tabeli 7.

Tablica 7. Najważniejsze cele praktyk¹⁶ – odpowiedzi studentów (w %)

Nabywanie i rozwijanie umiejętności związanych z organizacją i planowaniem pracy nauczyciela	56,75
Kształtowanie kompetencji w zakresie komunikacji z uczniem	43,87
Poznanie funkcjonowania środowiska szkolnego	25,36
Sprawdzenie swoich predyspozycji do zawodu nauczyciela	58,56
Zapoznanie się z pracą i obowiązkami nauczyciela wychowania fizycznego	34,44
Zastosowanie wiedzy teoretycznej i umiejętności w praktyce	56,95
Wdrażanie do samooceny i samokontroli własnego postępowania pedagogicznego	21,94

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań WSKFiT Pruszków, n=497

¹⁵ Zastosowana skala 0-5 odpowiada natężeniu danego zjawiska/cechy, gdzie wartość 0 oznacza najniższe natężenie danej cechy/zjawiska, zaś wartość 5 oznacza najwyższe natężenie danej cechy/zjawiska.

¹⁶ Respondentów poproszono o wskazanie 3 odpowiedzi.

Analizując odpowiedzi respondentów pod względem uzyskanego odsetka wskazań, można wnioskować, że trzy główne cele praktyk stanowią: „sprawdzenie swoich predyspozycji do zawodu nauczyciela” (58,56%), a następnie „zastosowanie wiedzy teoretycznej i umiejętności w praktyce” (56,95%) oraz „nabywanie i rozwijanie umiejętności związanych z organizacją i planowaniem pracy nauczyciela” (56,75%). Wariant odpowiedzi wskazany jako pierwszy jest szczególnie ciekawy w kontekście poprzednich pytań dotyczących planów związania się (lub nie) z zawodem nauczyciela po zakończeniu studiów oraz wpływu jaką miało na podjęcie takiej decyzji – odbycie praktyk. Można zatem wnioskować, że dla części młodzieży praktyki stanowią kluczową formę zweryfikowania posiadanych predyspozycji do pełnienia zawodu nauczyciela, co w dalszej kolejności wywiera wpływ na ich deklarowane podjęcie (lub nie) pracy nauczyciela wychowania fizycznego po ukończeniu nauki.

Kolejne z pytań dotyczyło działań programu wychowania fizycznego, które studenci realizowali w trakcie praktyk. W przypadku zajęć realizowanych w klasach I-III szkoły podstawowej kolejność trzech pierwszych wskazań była następująca: „gry i zabawy ruchowe” (63,28%), „gimnastyka korekcyjna” (53,13%), „formy muzyczno-ruchowe/tańce” (48,44%). W przypadku klas IV-VI szkoły podstawowej trzy pierwsze odpowiedzi respondentów były następujące: „zespołowe gry sportowe” (89,77%), „gimnastyka” (84,7%) oraz „lekkoatletyka” (85,27%). Natomiast w przypadku zajęć prowadzonych w gimnazjum studenci wskazali następującą kolejność: „zajęcia na siłowni” (82,95%), „zespołowe gry sportowe” (76,52%) oraz „lekkoatletyka” (74,57%). Można zatem zauważyć, że mniejsze różnice odnośnie realizowanych działań odnotowano pomiędzy lekcjami prowadzonymi w kl. IV-VI szkoły podstawowej a lekcjami prowadzonymi w gimnazjum, niż między lekcjami prowadzonymi w kl. I-III szkoły podstawowej, a lekcjami w kl. IV-VI prowadzonymi w tym samym typie szkoły.

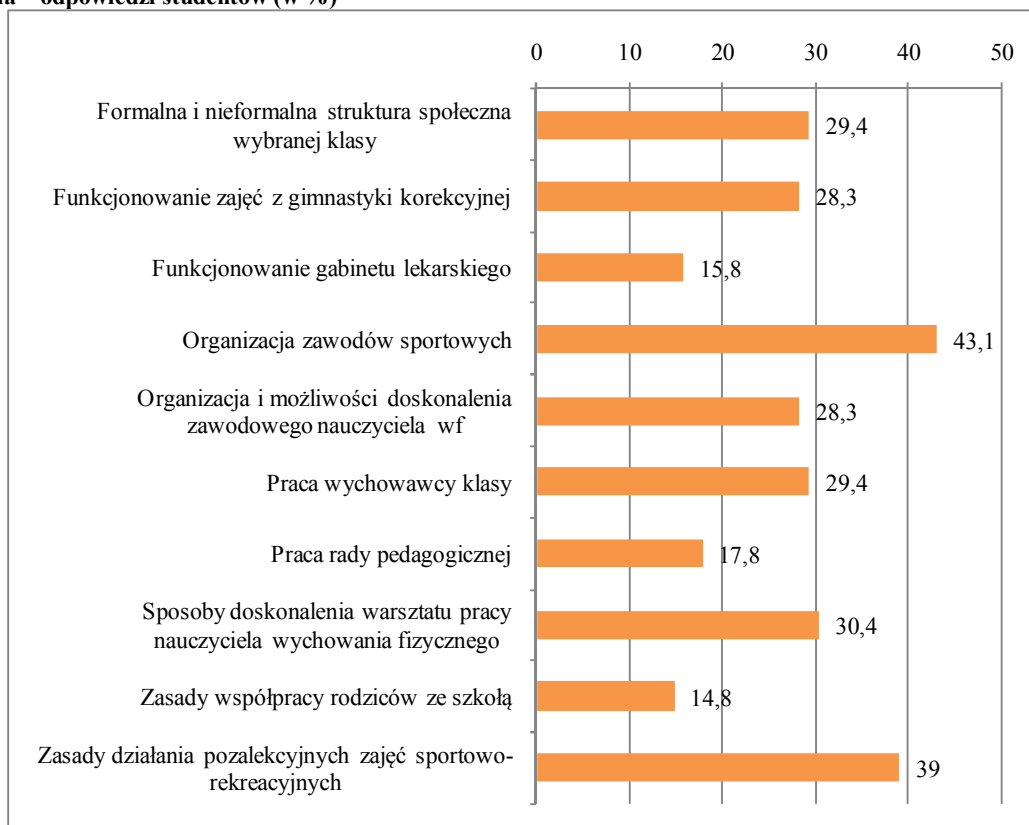
Respondentów poproszono również o wskazanie, kto decydował o wyborze tematyki lekcji, które prowadzili oni w trakcie trwania praktyk. W tym względzie największy odsetek wskazań uzyskała odpowiedź: „tematy lekcji wynikały z realizowanego przez nauczyciela programu wychowania fizycznego” (64,18%), a następnie: „tematy lekcji wybierałem/am sam/a” (30,37%), „tematy lekcji wymyślał „na gorąco” nauczyciel wychowania fizycznego” (14,18%) oraz „o tematach lekcji decydowali uczniowie” (1,42%).

Respondenci deklarowali również, że w trakcie odbywania praktyk najlepiej układała im się współpraca z uczniami klas IV-VI szkoły podstawowej (65,19% wskazań), a dopiero

w dalszej kolejności z uczniami szkół gimnazjalnych (27,94% wskazań) oraz uczniami klas I-III szkoły podstawowej (19,24% wskazań).

W kwestionariuszu uwzględniono również pytanie pozwalające ocenić zasób wiedzy nt. poszczególnych elementów pracy oraz procesu nauczania w szkole, którą studenci zdobyli dzięki odbyciu praktyk. Rozkład odpowiedzi respondentów został zaprezentowany na wykresie 11.

Wykres 11. Stopień w jakim studenci zyskali wiedzę nt. poszczególnych elementów pracy nauczyciela oraz procesu nauczania – odpowiedzi studentów (w %)

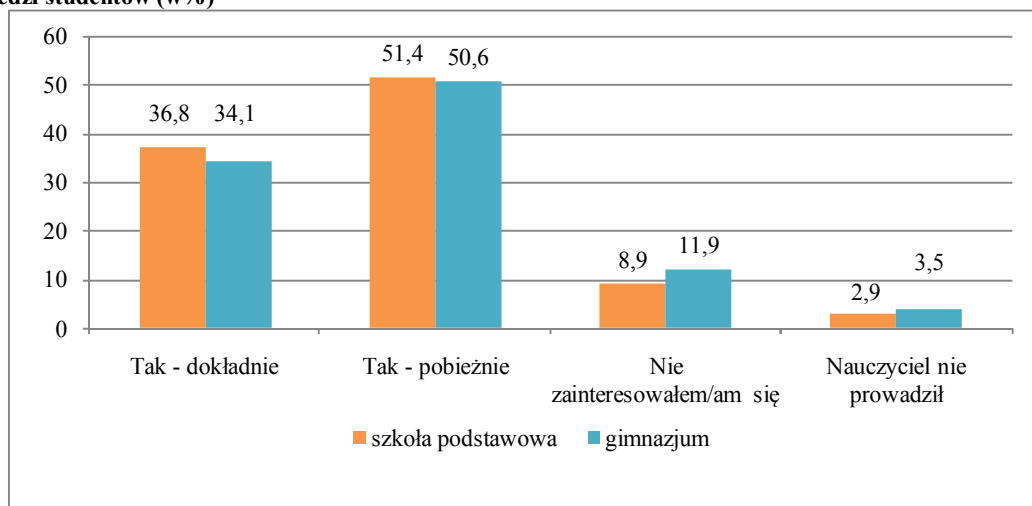

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań WSKFiT Pruszków, n=466

Jak widać na powyższym wykresie odpowiedzi respondentów są względnie zróżnicowane, przy czym najwyższy odsetek wskazań otrzymał wariant odpowiedzi: „organizacja zawodów sportowych” (43,1%). Natomiast niepokojące jest niski odsetek wskazań, które otrzymały kategorie: „zasady współpracy rodziców ze szkołą” (14,8%) oraz „praca rady pedagogicznej” (17,8%). Może to bowiem świadczyć, że praktykanci nie mają możliwości zapoznania się z tymi aspektami pracy w szkole, które nie dotyczą bezpośrednio nauczania wychowania fizycznego, jednak są niezbędne w kontekście całokształtu pracy pedagogicznej i np. potencjalnego pełnienia roli wychowawcy.

Studentów zapytano również, czy w trakcie trwania praktyk zapoznali się z dokumentacją pracy nauczyciela. Dane dotyczące odpowiedzi respondentów zostały przedstawione na wykresie 12.

Wykres 12. Zapoznanie się przez respondentów z dokumentacją pracy nauczyciela wychowania fizycznego – odpowiedzi studentów (w%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań WSKFiT Pruszków, n=480

Jednocześnie poproszono respondentów o wskazanie rodzaju dokumentacji, z którą mieli okazję się zapoznać. W ten sposób uzyskano 134 odpowiedzi, w przypadku których dominującą kategorię (97 wskazań) stanowił „dziennik”¹⁷. Następną liczbę wskazań uzyskały kategorie „program nauczania (33 wskazania)¹⁸ oraz „plan pracy/zajęć”¹⁹. Ponadto respondenci wskazywali również na zapoznanie się z dokumentami zaliczonymi do kategorii „statut szkoły” (5 wskazań). Pojedyncze wskazania dotyczyły m.in. odpowiedzi: „konspekty lekcji”, „notatki własne nauczyciela”, „Karta Nauczyciela”.

W opinii studentów praktyki były okazją do przyswojenia sobie nowej wiedzy oraz umiejętności. Świadczy o tym fakt, iż 72,5% ogółu respondentów udzieliło odpowiedzi pozytywnej na pytanie: „Czy praktyki były dla Pana(i) źródłem nowej wiedzy, czy nauczył(a) się Pan(i) czegoś nowego?”. Z kolei odpowiedzi przeczącej na powyższe pytanie udzieliło 8,14% respondentów, natomiast blisko 1/5 studentów (18,5%) nie miała zdania na ten temat. Respondentów (którzy zaznaczyli odpowiedź twierdzącą) poproszono również o podanie przykładu nowego rodzaju wiedzy/nowego zasobu umiejętności, które zdobyli oni w efekcie odbycia praktyk. W ten sposób uzyskano 95 odpowiedzi, wśród których dominującą grupę

¹⁷ Do tej kategorii zaliczono m.in. odpowiedzi „dziennik”, „dziennik lekcyjny”, „dziennik klasowy”, „dziennik ocen” i in.

¹⁸ Do tej kategorii zaliczono m.in. odpowiedzi „program nauczania”, „program wychowania fizycznego”, „program nauczania wf” oraz „program zajęć”.

¹⁹ Do tej kategorii zaliczono m.in. odpowiedzi „plan pracy”, „plan roczny”, „plan zajęć”.

stanowiła kategoria: „postępowanie/praca z uczniami/dziećmi/młodzieżą”²⁰ (50 wskazań). W następnej kolejności respondenci udzielali odpowiedzi zaliczonych do kategorii: „praktyczne aspekty pracy nauczyciela”²¹ (12 wskazań) oraz „umiejętności związane z dyscyplinowaniem uczniów oraz radzeniem sobie w trudnych sytuacjach”²² (10 wskazań). Pojedyncze wskazania dotyczyły umiejętności dokumentowania oraz organizacji zajęć.

Zdaniem respondentów odbyte praktyki przyczyniły się głównie do poznania przez nich własnych umiejętności (67,8% wskazań), własnej wiedzy (64,7%), własnych predyspozycji i zamiłowań (43,3%), a dopiero na końcu – własnej sprawności (41,4%).

Wpływ praktyk został również oceniony w zakresie wzrostu poszczególnych kompetencji wśród studentów. Szczegółowe dane przedstawia w tym przypadku wykres 13.

Wykres 13. Obszary, w których wzrosły kompetencje studentów po odbyciu praktyk – odpowiedzi studentów (w %)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań WSKFiT Pruszków, n=476

²⁰ Do tej kategorii zaliczono m.in. odpowiedzi: „jak postępować z uczniami”, „komunikacja z uczniami”, „kontakt z dziećmi”, „podejście do uczniów” oraz „podejście do grupy”.

²¹ Do tej kategorii zaliczono m.in. odpowiedzi: „doświadczenie praktyczne”, „praca w praktyce”, „zastosowanie teorii w praktyce”.

²² Do tej kategorii zaliczono m.in. odpowiedzi: „jak postępować w trudnych sytuacjach”, „szybkie działanie w trudnych sytuacjach” oraz „utrzymywanie dyscypliny”.

Z danych przedstawionych na wykresie 13 wynika zatem, że zgodnie z deklaracjami respondentów – po odbyciu praktyk wzrosły zwłaszcza ich kompetencje w zakresie: „motywowania uczniów do działania” (42,2%), „planowania własnej pracy” (41,3%) oraz „zapewnienia bezpieczeństwa uczniów” (39,7%). Z kolei najgorzej studenci ocenili wzrost swoich kompetencji w obszarze: „posługiwania się programami wychowania fizycznego” (19,1%), „prowadzenia dokumentacji nauczyciela wychowania fizycznego” (22%) oraz „radzenia sobie w trudnych sytuacjach wychowawczych” (26,9%).

W kwestionariuszu uwzględniono również niezwykle istotne pytanie dotyczące form pracy, które podczas praktyk w największym stopniu kształtowały kompetencje studentów – jako przyszłych nauczycieli. Analiza odpowiedzi respondentów pozwala na stwierdzenie, że najwyższą efektywność w tym względzie przypisano (samodzielnemu) prowadzeniu lekcji (67,6% wskazań), a następnie obserwacji zajęć nauczyciela (48,7%) i asystowaniu nauczycielowi (48,3%). Zdecydowanie mniejszą skuteczność w tym zakresie miały organizowanie zawodów sportowych (21,96%), obserwacja zajęć innego studenta (14%) oraz organizowanie i prowadzenie wycieczek (7,9%).

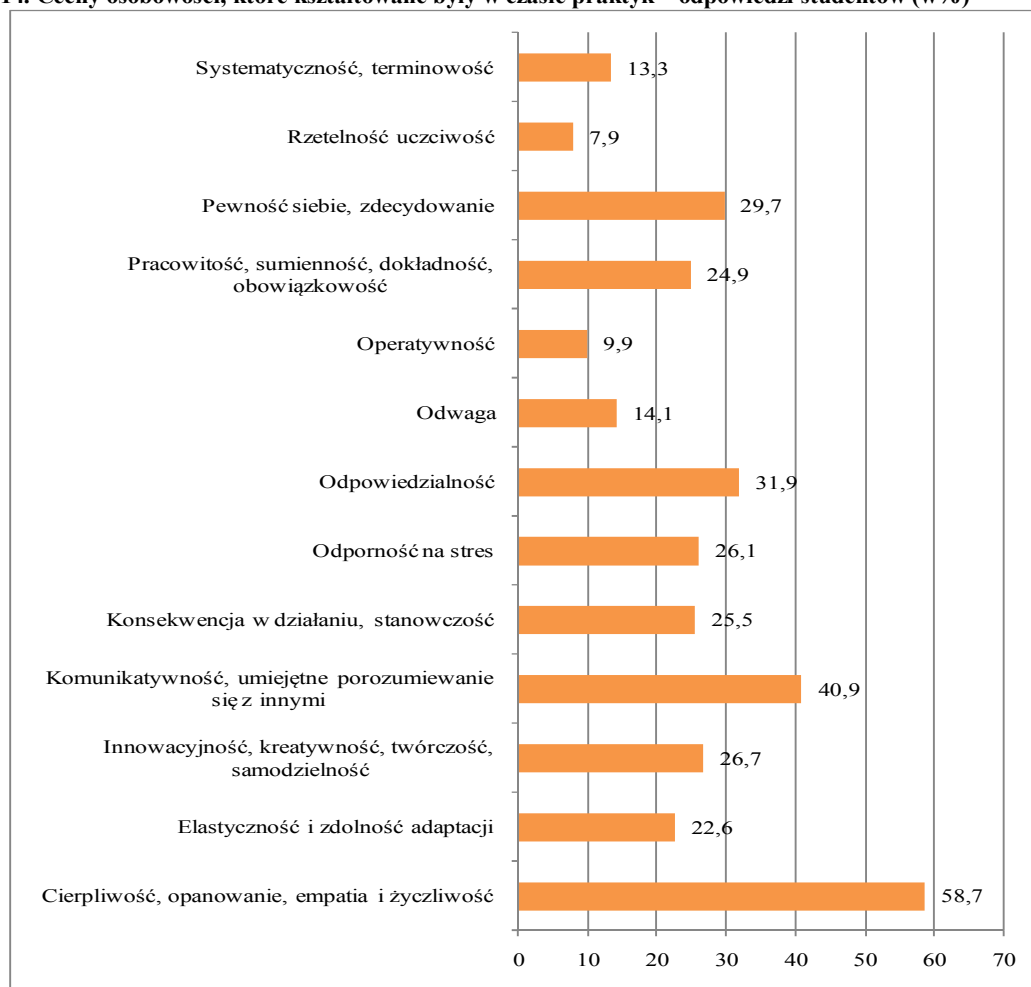
Jako pozytywny należy z kolei określić fakt, że zajęcia prowadzone przez studentów były następnie omawiane z nauczycielami – opiekunami praktyk, zarówno ogólnie (45,3% wskazań), jak i szczegółowo (30,6%). Na sporadyczne omawianie zajęć wskazało natomiast 18,4% respondentów, podczas gdy 6,9% z nich stwierdziło, że prowadzone przez nich zajęcia w ogóle nie zostały omówione.

Niepokój może jednak budzić fakt, że w części przypadków studenci przyznawali, iż zdarzało im się prowadzić lekcje bez uprzedniego przygotowania do nich. W tym przypadku 5,9% respondentów stwierdziło, że nigdy nie przygotowywali się do lekcji, 9,4%, że taka sytuacja zdarzała się dosyć często, natomiast 48,8% respondentów wskazało, że byli oni nieprzygotowani czasami. Każdorazowe przygotowywanie się do prowadzenia lekcji zadeklarowało 36,1% studentów.

Efektywność praktyk pedagogicznych, które studenci odbywali w poszczególnych typach placówek oświatowych, została także poddana analizie w kontekście cech osobowości kształtowanych przez studentów – poprzez odbywanie zajęć w szkołach²³. Szczegółowe dane dotyczące tego zagadnienia zostały przedstawione na wykresie 14.

²³ Respondentów poproszono o wskazanie 3 odpowiedzi spośród wszystkich zaproponowanych.

Wykres 14. Cechy osobowości, które kształtowane były w czasie praktyk – odpowiedzi studentów (w%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań WSKFiT Pruszków, n=494

Rozkład odpowiedzi przedstawiony na powyższym wykresie wskazuje, że zdaniem respondentów w efekcie odbycia praktyk udało im się rozwinąć cechy osobowości, takie jak: „cierpliwość, opanowanie, empatia i życzliwość” (58,7%), „komunikatywność, umiejętne porozumiewanie się z innymi” (40,9%), a w dalszej kolejności – odpowiedzialność (31,9%).

Zrealizowanie praktyk powinno przygotować studentów do pełnienia określonych ról w procesie nauczania i wychowywania młodzieży. Wobec powyższego w kwestionariuszu uwzględniono pytanie mające dostarczyć informacji, na temat tego zagadnienia²⁴. Z analizy uzyskanych odpowiedzi wynika, że w efekcie zrealizowania praktyk studenci uznali, że są najlepiej przygotowani do pełnienia ról: nauczyciela przedmiotu wychowanie fizyczne (76,99%), organizatora sportu szkolnego (44,4%), a następnie wychowawcy i opiekuna (42,7%). Ciekawy jest zwłaszcza stosunkowo wysoki odsetek wskazań, które uzyskała ostatnia z wymienionych kategorii. Może to bowiem znamionować sytuację, w której studenci nieco „na wyrost” oceniają swoje kompetencje do realizowania funkcji wychowawcy

²⁴ Respondentów poproszono o dokonanie wyboru 3 odpowiedzi spośród wszystkich zaproponowanych.

– na obecnym etapie kariery zawodowej. Nie ulega bowiem wątpliwości, że rola wychowawcy wymaga szerokiego spektrum kompetencji oraz zasobu wiedzy – nabywanych w ramach doświadczenia zawodowego, które – w przypadku studentów – jest zazwyczaj niewielkie.

Wysoki odsetek studentów, którzy stwierdzili, że wskutek odbycia praktyk czują się przygotowani do pełnienia roli wychowawców i opiekunów koresponduje z analizą odpowiedzi udzielonych na pytanie, jakie czynności sprawiały praktykantom największy kłopot w trakcie odbywania praktyk. Okazuje się bowiem, że w tym przypadku najwięcej wskazań otrzymały właśnie – czynności wychowawcze (46,3%). Natomiast w dalszej kolejności studenci deklarowali problemy związane z czynnościami organizacyjnymi (23,3%) oraz współpracą ze środowiskiem szkolnym (21,3%).

Następnie studentów poproszono o informację dotyczącą zajęć, które prowadzili oni w trakcie odbywania praktyk – oprócz lekcji wychowania fizycznego. Odpowiedzi na to pytanie (o charakterze otwartym) udzieliło 168 respondentów. Największą liczbę wskazań odnotowano w przypadku kategorii: „zajęcia uks/sks”²⁵ (74 wskazania), „gimnastyka korekcyjna”²⁶ (31 wskazań), „przygotowanie uczniów oraz organizacja zawodów sportowych”²⁷ (22 wskazania). Co ciekawe pojedyncze wskazania dotyczyły również przypadków prowadzenia zajęć całkowicie odmiennych od kierunkowego wykształcenia (informatyka, wiedza o społeczeństwie, a nawet historia).

Analiza wyników badań prowadzi jednak do niepokojącego stwierdzenia, iż w trakcie praktyk styczność studentów ze środowiskiem szkolnym jest w dużym stopniu ograniczona do kontaktu z nauczycielem wychowania fizycznego – opiekunem praktyk. Takie wnioskowanie jest uprawnione w kontekście danych przedstawionych w tablicy 8.

Tablica 8. Współpraca z określonymi podmiotami w trakcie praktyk – odpowiedzi studentów (w %)

nauczyciel – opiekun praktyk	84,9
inni nauczyciele wychowania fizycznego	26,7
nauczyciele innych przedmiotów	11,6
wychowawcy klas	9,9
pedagog szkolny	9,7
psycholog	5,5
dyrektor	19,7
szkolna pielęgniarka	5
rodzice	6,3

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań WSKFiT Pruszków, n=472

²⁵ Do tej kategorii zaliczono m.in. odpowiedzi „sks”, „uks”, „kółka sportowe”.

²⁶ Do tej kategorii zaliczono odpowiedzi „gimnastyka korekcyjna”, „korektywa”.

²⁷ Do tej kategorii zaliczono m.in. odpowiedzi „zawody”, „zawody szkolne”, „zawody sportowe”.

Oczywiste jest, iż ścisła współpraca studenta z nauczycielem – opiekunem jest integralną i nieodzowną częścią praktyk, jednak z pewnością nie jest sytuacją korzystną, gdy student ma jedynie incydentalną (zapewne jednorazową) styczność z innymi uczestnikami procesu wychowania oraz nauczania dzieci i młodzieży.

W końcowych pytaniach kwestionariusza respondenci poproszeni o wskazanie mocnych i słabych praktyk, a także czynników, które szczególnie utrudniały im pracę. W odniesieniu do pierwszego zagadnienia rozkład uzyskanych odpowiedzi został przedstawiony na wykresie 15 i wykresie 16.

Wykres 15. Mocne strony praktyk – odpowiedzi studentów (w %)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań WSKFiT Pruszków, n=487

Sygnalizowana wcześniej dobra współpraca studentów oraz nauczycieli – opiekunów praktyk znalazła również swoje pośrednie potwierdzenie w danych przedstawionych na powyższym wykresie. Otóż za mocną stronę praktyk respondenci na pierwszym miejscu uznali „cenne rady nauczycieli” (61,6%). Następnie studenci zwrócili uwagę, na możliwość „poznania własnych braków w przygotowaniu do zawodu nauczyciela wf” (50,3%) oraz

„możliwość poznania pracy w szkole” (49,7%). Najniższy odsetek wskazań – jako mocne strony praktyk – zyskały kategorie: „wykorzystanie i ugruntowanie wiedzy” (19,7%), „wykorzystanie umiejętności z przedmiotów praktycznych (zajęć ruchowych w uczelni) (24,8%) oraz „poznanie różnych stylów pracy z uczniem (budowanie relacji)” (27,7%). Istotne jest również, że w przypadku powyższego pytania – studenci nie uwzględnili propozycji własnych odpowiedzi.

Rozkład odpowiedzi respondentów nt słabych stron praktyk dobrze ilustrują dane przedstawione na wykresie 16.

Wykres 16. Słabe strony praktyk – odpowiedzi studentów (w %)

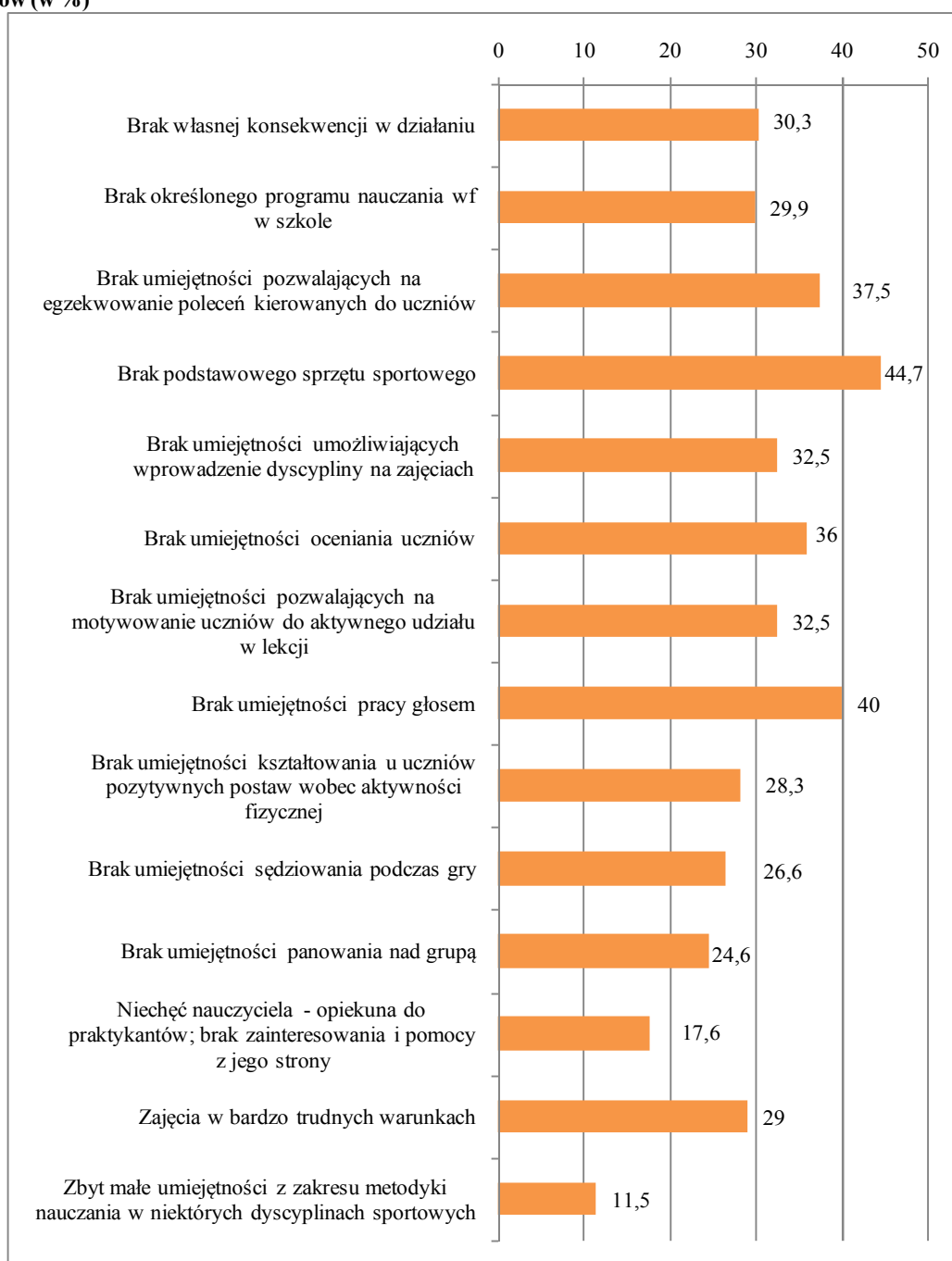
Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań WSKFiT Pruszków, n=472

Z analizy powyższych danych wynika, że do słabych stron zrealizowanych praktyk respondenci zaliczyli w pierwszej kolejności „małe urozmaicenie zajęć (nauczyciel realizował to, czego oczekiwali uczniowie, lekcje schematyczne)” (48,5% wskazań), a następnie „zbyt

krótki czas trwania praktyki (nie było czasu na poznanie uczniów)” (47,8% wskazań) oraz „nierealną w praktyce liczbę godzin do zrealizowania (prowadzenie, asysta, obserwacja lekcji)” (43,8%). Jednocześnie – w przypadku powyższego pytania respondenci nie sformułowali własnych propozycji dotyczących słabych stron praktyk.

Ostatnie pytanie w kwestionariuszu miało na celu wskazanie przez studentów jakie czynniki szczególnie utrudniały im efektywną pracę w czasie trwania praktyk. Rozkład odpowiedzi respondentów w tym zakresie ilustrują dane przedstawione na wykresie 17.

Wykres 17. Czynniki, które szczególnie utrudniały studentom efektywną pracę w czasie praktyk – odpowiedzi studentów (w %)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań WSKFiT Pruszków, n=458

Powyższe dane wskazują zatem, że do wśród czynników, które szczególnie rzutowały na efektywność pracy studentów w trakcie praktyk należały: „brak podstawowego sprzętu sportowego” (44,7%), „brak umiejętności pracy głosem” (40,6%) oraz „brak umiejętności pozwalających na egzekwowanie poleceń kierowanych do uczniów” (37,5%).

3.2. Wyniki badania zrealizowanego z udziałem nauczycieli

Drugą grupę respondentów, która uczestniczyła w badaniu przeprowadzonym w ramach projektu *Program Praktyk Pedagogicznych podnoszący jakość kształcenia przyszłych nauczycieli*, stanowiło 106 nauczycieli wychowania fizycznego.

Analiza odpowiedzi udzielonych na pytania początkowe zawarte w kwestionariuszu umożliwiła stworzenie ogólnego wizerunku respondenta należącego do powyższej grupy. W tym względzie częściej była to kobieta (51,9%) niż mężczyzna (48,1%), pomiędzy 36 a 45 rokiem życia (34,3%), legitymująca się ponad 15-letnim stażem pracy, wykształceniem wyższym magisterskim AWF (46,9%) oraz stopniem nauczyciela dyplomowanego (45,2%). Istotny jest również fakt, iż większość respondentów pełniła w macierzystej placówce funkcję wychowawcy klasy (63,6%). W dalszej kolejności nauczyciele, którzy wzięli udział w badaniu pełnili funkcję opiekuna: koła zainteresowań (31,8%) lub szkolnego samorządu (10,6%). Jednocześnie część respondentów (13,4%) sprawowała również inne funkcje, wśród których wymieniono m.in. „opiekun/ka stażu”, „trener zespołu sportowego” oraz „zastępca dyrektora”.

W nawiązaniu do problematyki praktyk analiza odpowiedzi udzielonych przez nauczycieli wykazała, że dominująca większość z nich (92%) zapoznała się z programem praktyk realizowanych przez studenta.

Podobny rozkład odpowiedzi uzyskano również w przypadku pytania dotyczącego posiadania dzienników praktyk przez studentów, gdzie aż 97% nauczycieli udzieliło odpowiedzi twierdzącej. Jednak tylko 59,1% z nich stwierdziło, że dzienniki praktyk są przez studentów prowadzone na bieżąco (34,7% respondentów uznało, że praktykanci czasami prowadzą tego typu dokumentację).

Załączanie przez placówkę, w której realizowano praktykę, opinii o studencie do dzienników/zeszytów praktyk zadeklarowało w swoich odpowiedziach 88,6% nauczycieli uczestniczących w badaniu.

Jednocześnie 96% respondentów stwierdziło, że studenci odbywający praktykę w danej placówce są objęci opieką ze strony nauczyciela, który pomaga im w pracy. Z kolei

fakt nadzorowania przebiegu praktyk (np. poprzez hospitację) z ramienia uczelni potwierdziło w swoich odpowiedziach 73,4% nauczycieli.

W dalszej kolejności respondentów poproszono o ocenę, w jakim stopniu studenci odbywający praktykę poznali poszczególne obszary merytoryczne niezbędne do właściwej realizacji procesu nauczania. Uzyskany rozkład odpowiedzi zaprezentowano w tabelicy 9²⁸.

Tablica 9. Stopień, w jakim studenci zapoznali się z poszczególnymi obszarami merytorycznymi – odpowiedzi nauczycieli (w %)

	0	1	2	3	4	5
Plan dydaktyczno-wychowawczy szkoły	1	3	8	28,2	46,4	14,1
Podstawa programowa przedmiotu wf	2	2	5,1	16,5	48,4	25,7
Program nauczania wf	2	3	0	22,2	38,3	34,3
Rozkład materiału nauczania wf	2	3	5	18	37	35
Programy zajęć pozalekcyjnych (SKS, UKS)	2	1	5	24,2	38,3	29,3

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań WSKFiT Pruszków, n=100

Dane zaprezentowane powyżej wskazują, iż nauczyciele w większości przypadków jako dobry ocenili stopień, w jakim praktykanci zapoznali się z obszarami merytorycznymi, które są nieodzowne dla właściwego przebiegu procesu nauczania wychowania fizycznego. Przy czym respondenci najwyżej ocenili stopień zaznajomienia studentów z rozkładem materiału nauczania wf (35%) oraz programem nauczania wf (34,3%).

Respondentów poproszono również o ocenę, w jakim zakresie studenci interesowali się określonymi elementami, które składają się na całokształt pracy nauczyciela oraz funkcjonowania szkoły. Pozyskane w ten sposób dane przedstawiono w tabelicy 10.

Tablica 10. Zainteresowanie studentów poszczególnymi obszarami funkcjonowania szkoły i pracy nauczyciela – odpowiedzi nauczycieli (w %)

	0	1	2	3	4	5
Praca wychowawcy klasy	3	6	14	25	36	16
Praca rady pedagogicznej	3	8	24	25,2	28,2	12,1
Funkcjonowanie gabinetu lekarskiego	6	11,1	17	27,2	26,2	13,1
Zasady współpracy rodziców ze szkołą	4	9	18	34	30	9
Funkcjonowanie zajęć pozalekcyjnych (sportowo-rekreacyjnych)	2	5,1	10,3	31,9	38,1	15,4
Formalna i nieformalna struktura klasy	7	7	17,1	33,3	27,2	8
Funkcjonowanie zajęć z gimnastyki korekcyjnej	3	6,1	15,4	28,8	32,9	13,4
Organizacja zawodów sportowych	2	6,1	9,1	20,4	46,9	15,3
Sposoby doskonalenia warsztatu pracy nauczyciela wf	2	6,1	11,2	20,4	31,6	25,5
Organizacja doskonalenia zawodowego nauczyciela wf	3	9,1	11,1	21,2	37,3	18,1

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań WSKFiT Pruszków, n=99

²⁸ W przypadku tego pytania zastosowano skalę, gdzie wartość 5 oznaczała – „bardzo dużym”, natomiast wartość 0 – „wcale”.

Analiza danych przedstawionych w tablicy 18 wskazuje, że studenci byli najmniej zainteresowani formalną i nieformalną strukturą klasy (7%) oraz funkcjonowaniem gabinetu lekarskiego (6%). Za obszar największego zainteresowania studentów nauczyciele uznali sposoby doskonalenia warsztatu pracy nauczyciela wf (25,5%).

Nauczyciele, którzy wzięli udział w badaniu ocenili, iż po odbyciu praktyk wzrosły umiejętności studentów zwłaszcza w zakresie: konstruowania lekcji wf (91,8% odpowiedzi twierdzących), stosowania różnych metod prowadzenia lekcji (89,9%) oraz różnych metod stosowania ruchu (89,7%). Należy zaznaczyć, że pomimo faktu, iż nauczyciele stwierdzili wzrost umiejętności studentów w ramach wszystkich zakresów, które zostały uwzględnione w kwestionariuszu – to dwa z nich otrzymały widocznie niższy odsetek wskazań od pozostałych. Mowa tutaj o zakresie „posługiwanie się programami nauczania” (76,5%) oraz „radzenie sobie w trudnych sytuacjach wychowawczych (66,6%). Może to zatem świadczyć, iż respondenci nie są do końca przekonani, czy w ramach w/w obszarów nastąpił istotny progres.

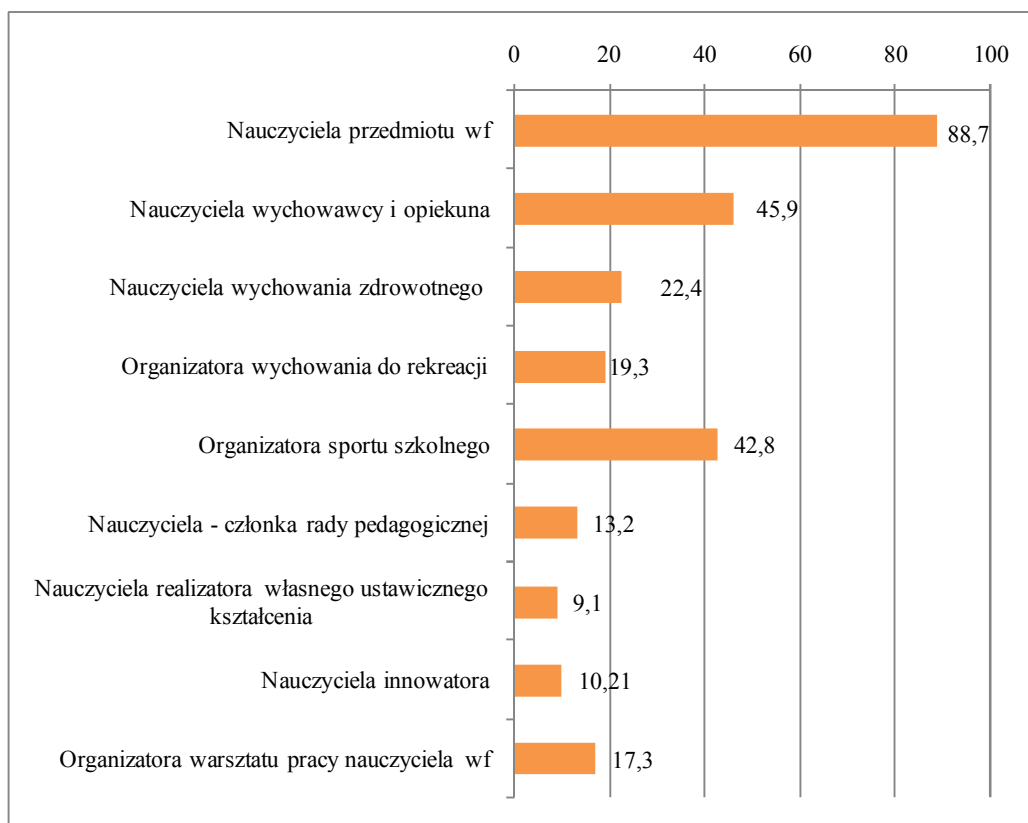
W ramach badania poruszono również zagadnienie efektywności poszczególnych form pracy studentów. Uszeregowanie odpowiedzi respondentów wg uzyskanego odsetka wskazań przedstawia się następująco: „prowadzenie lekcji” (71,4%), „asystowanie nauczycielowi” (57,5%), „obserwacja zajęć nauczyciela” (47,3%), „organizowanie zawodów sportowych” (41,8%), „organizowanie i prowadzenie wycieczek” (30,1%) i w ostatniej kolejności – „obserwacja zajęć innego studenta” (27,8%). Jednocześnie jeden respondent sformułował własną propozycję odpowiedzi, która brzmiała „aktywne omawianie zajęć”.

Nauczyciele – w większości – twierdzili również, że lekcje prowadzone przez studentów odbywających praktyki były następnie omawiane. Przy czym działanie to miało charakter szczegółowego omówienia wszystkich lekcji prowadzonych przez praktykanta (55,5%), omówienia tylko wybranych lekcji (30,3%) oraz omówienia ogólnego, sporadycznego (14,1%).

Interesujący jest również rozkład odpowiedzi respondentów na pytanie, czy studenci prowadzili lekcje bez uprzedniego przygotowania. Wprawdzie 43,4% nauczycieli odpowiedziało, że taka sytuacja nie miała miejsca, lecz z drugiej strony 40,4% przyznało, że zdarzało się to czasami, 10,1% uznało, że dość często, natomiast 6% stwierdziło, że było tak zawsze.

Analogicznie, jak w przypadku badania zrealizowanego z udziałem studentów, nauczycieli poproszono o wskazanie 3 głównych ról, do pełnienia których praktykant został najlepiej przygotowany. Rozkład odpowiedzi respondentów zaprezentowano na wykresie 18.

Wykres 18. Role, do pełnienia których student został przygotowany w trakcie praktyki – odpowiedzi nauczycieli (w %)

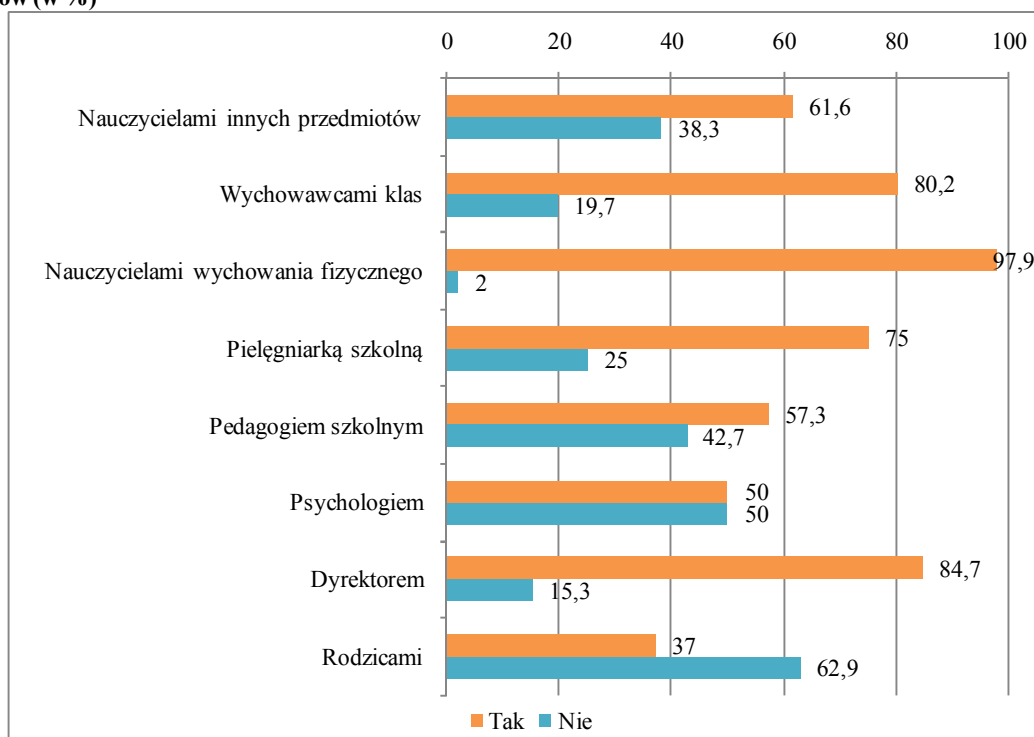
Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań WSKFiT Pruszków, n=98

Kolejność trzech pierwszych wariantów odpowiedzi (wg odsetka wskazań) prezentowała się następująco: „nauczyciela przedmiotu wf” (88,7%), „organizatora sportu szkolnego” (42,8%), „nauczyciela – wychowawcy i opiekuna” (45,9%). Jest to zatem taka sama kolejność – jaką odnotowano w przypadku wyników badania studentów.

Zbieżność opinii nauczycieli i studentów, miała miejsce również w przypadku odpowiedzi na pytanie, jakie czynności sprawiały praktykantom najwięcej kłopotu w trakcie odbywania praktyk. Powyższe stwierdzenie jest zasadne, gdyż nauczyciele (tak jak studenci) w pierwszej kolejności zwrócili uwagę na trudności, które mieli praktykanci w zakresie: „czynności wychowawczych” (39,5%) oraz „czynności organizacyjnych” (27%), przy czym w przypadku nauczycieli – na trzecim miejscu pod względem odsetka wskazań znalazła się odpowiedź: „samokształcenie i doskonalenie pracy” (20,8%).

W kwestionariuszu uwzględniono także pytanie, które miało dostarczyć informacji nt. współpracy studenta – praktykanta z innymi osobami, zaangażowanymi w funkcjonowanie placówki szkolnej. Rozkład odpowiedzi nauczycieli na to pytanie został przedstawiony na wykresie 19.

Wykres 19. Współpraca praktykanta z innymi uczestnikami funkcjonowania placówki szkolnej – odpowiedzi studentów (w %)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań WSKFiT Pruszków, n=96

Dane zaprezentowane powyżej świadczą, iż w trakcie odbywania praktyk studenci współpracowali głównie z nauczycielami wychowania fizycznego (97,9% wskazań), dyrektorem szkoły (84,7%), wychowawcami klas (80,2%). Zdaniem nauczycieli współpraca ta była najbardziej ograniczona w przypadku rodziców (37%) oraz psychologa (50%).

Nauczycieli poproszono również o wymienienie najważniejszych braków, jakie dostrzegli oni w przygotowaniu praktykantów. W tym przypadku uzyskano 24 odpowiedzi (o charakterze otwartym), w których uwagę zwrócono głównie na brak doświadczenia praktykantów oraz brak umiejętności zastosowania przez nich wiedzy teoretycznej w praktyce. Jednocześnie wskazywano na braki praktykantów w zakresie umiejętności wychowawczych oraz pewne niedostatki w przygotowaniu merytorycznym.

Respondenci, uczestniczący w badaniu w większości nie zgodzili się ze stwierdzeniem, że z odbywania praktyk można by zrezygnować. Zdecydowanie pomysł taki odrzuciło 63,3% nauczycieli, odpowiedź „raczej nie” wskazało 29,6% respondentów, odpowiedzi „raczej tak” oraz „zdecydowanie tak” wybrało jedynie 1% nauczycieli. Swojego zdania nt możliwości rezygnacji z odbywania praktyk pedagogicznych nie miało 6,1% respondentów.

W opinii nauczycieli postawa studentów wobec praktyk pedagogicznych jest raczej pozytywna – z tym stwierdzeniem zgodziło się 58,7% ankietowanych, natomiast 26,8%

z nich uznało, że studenci są nastawieni do praktyk zdecydowanie pozytywnie. Postawę obojętną przypisało studentom 8,2%, a postawę raczej negatywną 6,1% nauczycieli.

Ostatnie pytanie uwzględnione w kwestionariuszu miało na celu zweryfikowanie nastawienia samych nauczycieli do praktyk studenckich. Wnioski uzyskane z analizy uzyskanych odpowiedzi są optymistyczne, gdyż 46,9% nauczycieli określiło swoje nastawienie jako raczej pozytywne, 45,9% jako zdecydowanie pozytywne. Mianem obojętnego określiło swoje nastawienie 6,1% respondentów, natomiast 1% nauczycieli zadeklarowało, że ich nastawienie jest raczej negatywne.

4. Wnioski i rekomendacje

W treści poniższego rozdziału zaprezentowano wnioski oraz rekomendacje, które zostały sformułowane na podstawie studiów literaturowych oraz rozpatrzeniu wyników dotychczasowych badań, a także dzięki analizie i interpretacji wyników badań kwestionariuszowych przeprowadzonych w ramach projektu z udziałem 500 studentów oraz 106 nauczycieli. Przeprowadzenie szeroko zakrojonego procesu badawczego umożliwiło stwierdzenie, iż:

1. **Zarówno studenci jak i nauczyciele przypisują znaczną rolę samodzielnemu prowadzeniu zajęć przez praktykantów.**

Samodzielne prowadzenie lekcji zostało wysoko ocenione w kontekście efektywności poszczególnych działań, składających się na całość odbywania praktyk pedagogicznych przez przyszłych nauczycieli wychowania fizycznego. Zasadność szerokiego zastosowania tego elementu praktyk²⁹ potwierdza analiza wyników dotychczasowych badań (por. wykres 3), w przypadku których respondenci dostrzegali wręcz konieczność stopniowego zwiększania godzinowego wymiaru lekcji prowadzonych samodzielnie przez praktykantów. Wysoka efektywność „samodzielnych” lekcji posiada swoje potwierdzenie również w danych empirycznych, zgromadzonych dzięki badaniom przeprowadzonym w ramach projektu – w przypadku obydwu grup respondentów (s. 32 i s. 40 niniejszego raportu). Wobec powyższego **rekomendowane jest uwzględnienie w programach praktyk szczegółowej siatki godzin – z podziałem na poszczególne formy aktywności studentów (obserwacja, asystowanie, samodzielne prowadzenie) w trakcie odbywania praktyk. Formy te musiałyby zostać przez praktykanta zrealizowane obowiązkowo w takim wymiarze czasu – w jakim zostały zapisane w programie praktyk (oraz harmonogramie praktyk dostarczonym placówkom prowadzącym praktyki). Jednocześnie wskazane jest aby w programach praktyk stopniowo zwiększać wymiar godzin, które mają zostać poświęcone na samodzielne prowadzenie lekcji przez praktykantów (nawet kosztem pozostałych form aktywności).**

²⁹ Samodzielne prowadzenie zajęć jest formą aktywności studentów – praktykantów, której znaczenie zostało podkreślone w treści rozporządzenia MENiS z dnia 07 września 2004 roku w sprawie standardów kształcenia nauczycieli.

2. Zasadna jest zmiana układu zajęć lekcyjnych obserwowanych/prowadzonych przez praktykantów.

Z badań wynika, iż powszechna jest struktura praktyk, w której studenci wpieryw obserwują przebieg lekcji, a następnie asystują nauczycielowi w ich prowadzeniu/prowadzą je samodzielnie. Wprawdzie każda tego typu lekcja powinna zostać szczegółowo omówiona, jednak ze względu na fakt, iż samodzielne prowadzenie lekcji ma najczęściej miejsce w końcowym okresie praktyk (który jest przecież ograniczony) – niejednokrotnie brakuje czasu, aby uwagi nauczyciela zostały uwzględnione przez studentów i wdrożone w trakcie kolejnych (prowadzonych przez nich) zajęć lekcyjnych. W tym względie **wskazane jest aby w programach praktyk uwzględnić przemienność lekcji obserwowanych z lekcjami, w trakcie których student asystuje nauczycielowi/ lekcjami, które student prowadzi samodzielnie.** Takie rozwiązanie zapewni optymalne wykorzystanie wskazówek udzielonych praktykantowi przez nauczyciela (oraz możliwość zweryfikowania, czy student rzeczywiście się do nich stosuje).

3. Konieczne jest różnicowanie zajęć lekcyjnych oraz pozalekcyjnych, w których studenci biorą udział w trakcie praktyk.

Podczas praktyk studenci obserwują, asystują oraz samodzielnie prowadzą zarówno lekcje wychowania fizycznego jak i zajęcia pozalekcyjne. Jednak analiza wyników badań wskazuje, iż lekcje wychowania fizycznego są mało zróżnicowane i w znacznym stopniu schematyczne. Kategoria „Małe urozmaicenie zajęć...” zyskała najwyższy odsetek ze wszystkich możliwych wariantów odpowiedzi – ze strony studentów poproszonych o wskazanie słabych stron praktyk (por. wykres 16). Ponadto studenci, zapytani o zajęcia pozalekcyjne, które prowadzili w trakcie praktyk – w zdecydowanej większości wskazali, iż były to zajęcia SKS/UKS (por. wykres 3). Oczywiście niezbędne jest, aby studenci prowadzili zajęcia lekcyjne oraz równocześnie – uczestniczyli w zajęciach pozalekcyjnych organizowanych przez szkoły – jednak w tym przypadku należy dążyć do większego zróżnicowania tematyki zajęć lekcyjnych i form zajęć pozalekcyjnych. Wobec powyższego **rekomendowane jest aby studenci odbywający praktykę przynajmniej kilkukrotnie mieli możliwość – następujących po sobie: obserwowania, asystowania oraz samodzielnego prowadzenia zajęć lekcyjnych z wychowania fizycznego o charakterze innowacyjnego eksperymentu. Takie rozwiązanie z pewnością przyczyni się do urozmaicenia lekcji i będzie korzystnie wpływało na kreatywność studenta – gdyż to właśnie on powinien być odpowiedzialny za przygotowanie scenariuszy na wszystkie tego**

typu zajęcia (nawet te, w których jego rola będzie polegała na obserwowaniu lub asystowaniu, a nie samodzielnym prowadzeniu). Oczywiście **wszystkie scenariusze lekcji „zaprojektowane” przez studenta winny być skonsultowane oraz zaakceptowane przez nauczyciela – opiekuna praktyk**. Tym bardziej, że nauczyciel będzie ich prowadzącym (lekcje „eksperymentalne” – zaprojektowane i obserwowane przez studenta), współprowadzącym (lekcje „eksperymentalne” – zaprojektowane przez studenta, w których prowadzeniu student asystuje) oraz aktywnym uczestnikiem (lekcje „eksperymentalne” – zaprojektowane i samodzielnie prowadzone przez studenta). Owe **eksperymenty mogą polegać na wprowadzeniu nietypowej dyscypliny sportowej, prowadzeniu lekcji z zastosowaniem nietypowego sprzętu sportowego, modyfikacji przepisów w ramach poszczególnych gier zespołowych itp³⁰**. Możliwe jest również, aby przebieg tego typu lekcji był rejestrowany z użyciem nośników audiowizualnych. Tego typu materiał mógłby później zostać wykorzystany przez studenta w ramach prac dyplomowych/zaliczeniowych itd. Mógłby również stanowić jedną z form dokumentacji przebiegu praktyk. W przypadku pozalekcyjnych form aktywności wskazane jest natomiast zapewnienie studentom większej różnorodności zajęć, w których biorą oni udział podczas odbywania praktyk w placówkach szkolnych. Oczywiście same zajęcia SKS mogą być zróżnicowane i urozmaicone. Jednak **rekomendowane jest aby studenci mieli zapewnioną możliwość aktywnego uczestnictwa w takich formach zajęć pozalekcyjnych, które nie sprowadzają się wyłącznie do obserwowania/asystowania/prowadzenia zajęć typu SKS**. W tym względzie jako korzystną dla jakości i efektywności programów praktyk należy określić sytuację, w której studenci będą brali udział w: organizacji i prowadzeniu zawodów sportowych (wewnątrzszkolnych i międzyszkolnych), przygotowywaniu uczniów do tego typu zawodów (pod kontrolą nauczyciela – opiekuna praktyk), opiece nad uczniami w trakcie tego typu zawodów, organizowaniu wycieczek szkolnych, obozów sportowych itp.

4. W trakcie odbywania praktyk najwięcej problemów sprawiają studentom czynności o charakterze wychowawczym

Pogłębiona analiza wyników badania wykazała, że efektywne działania oraz czynności wychowawcze (a zwłaszcza radzenie sobie w tzw. „trudnych” sytuacjach wychowawczych) stanowią kluczowy problem dla zdecydowanej większości studentów odbywających praktyki

³⁰ Por. Umiastowska D., *Jak przygotować nowoczesnego nauczyciela wychowania fizycznego?*, [w:] Muszkieta R. i in. (red.), *Kształcenie kadr w zakresie kultury fizycznej*, Wielkopolska Wyższa Szkoła Turystyki i Zarządzania w Poznaniu, Poznań 2009, s. 19.

pedagogiczne w szkołach. Do przyjęcia powyższej tezy skłania fakt, iż pierwszą (pod względem odsetka wskazań) odpowiedzią studentów, na pytanie o czynności, które w czasie praktyk sprawiały im największe trudności – były właśnie „czynności wychowawcze” (46,3 %). Ponadto studenci poproszeni o wskazanie obszarów, w jakich wzrosły ich kompetencje po odbyciu praktyk sporadycznie wskazywali odpowiedź „radzenia sobie w trudnych sytuacjach wychowawczych” – ten wariant odpowiedzi uzyskał jedynie 26,9% wskazań i był jednym z trzech najrzadziej wybieranych (por. wykres 13). Na istotę omawianego problemu wskazują również dane empiryczne pozyskane dzięki badaniom przeprowadzonym z udziałem nauczycieli. Otóż w pytaniu, jakie czynności sprawiały studentom najwięcej kłopotów, najwyższy odsetek wskazań (39,5 %) otrzymał właśnie wariant odpowiedzi: „czynności wychowawcze”. Wprawdzie, w pytaniu dotyczącym obszarów, w których wzrosły kompetencje studentów po odbyciu praktyk – 66,6% nauczycieli stwierdziło, iż było to „radzenie sobie w trudnych sytuacjach wychowawczych” – jednak ogólnie był to najniższy odsetek wskazań otrzymanych przez poszczególne warianty odpowiedzi. Może to świadczyć, iż tak naprawdę nauczyciele nie są przekonani, iż w ramach w/w obszaru nastąpiła – w przypadku studentów – istotna poprawa. Tymczasem lekcje wychowania fizycznego stanowią znakomitą „podstawę” do kształtowania umiejętności wychowawczych wśród przyszłych nauczycieli. Dzieje się tak ze względu na fakt, iż niejednokrotnie – w trakcie tego typu lekcji – mają miejsce sytuacje konfliktowe między uczniami (spowodowane rywalizacją, chęcią wygranej itd.). Wobec powyższego **w pierwszej kolejności rekomendowane jest dokonanie każdorazowej analizy tego typu zdarzeń przez praktykanta oraz nauczyciela (wskazane jest by w miarę możliwości w takim działaniu udział wzięli również pedagog szkolny oraz wychowawca/wychowawcy klas, do których należał uczeń/uczniowie zaangażowani w sytuację konfliktową). Tego typu analiza winna obejmować próbę zdiagnozowania podstaw konfliktu, omówienia zachowań, które miały miejsce oraz podjętych środków wychowawczych (lub zaproponowania/zaplanowania dalszych działań o charakterze wychowawczym).** Oczywiście, w trakcie tego typu analizy – decydujące zdanie winno należeć do nauczycieli posiadających doświadczenie wychowawcze, jednak warto byłoby – aby praktykanci również mieli okazję przedstawienia swojej wizji i oceny wydarzeń, a także zaproponowania dalszych działań wychowawczych (w przypadku zaistnienia takiej konieczności).

Aby zwiększyć efektywność praktyk w zakresie czynności wychowawczych, konieczne jest również aby praktykanci brali udział w szerszym spektrum działań, niż tylko prowadzenie zajęć lekcyjnych lub pozalekcyjnych dotyczących wychowania fizycznego.

Ponadto (co zostało już zasygnalizowane powyżej) powinni oni współpracować z innymi (niż tylko nauczyciele wychowania fizycznego) podmiotami zaangażowanymi w funkcjonowanie placówek szkolnych oraz proces dydaktyczno wychowawczy. Ze względu na złożoność tego problemu – został on szczegółowo omówiony w następnym punkcie.

5. Wskazane jest zwiększenie zakresu współpracy pomiędzy studentami odbywającymi praktyki, a innymi (niż nauczyciele wf) podmiotami zaangażowanymi w funkcjonowanie szkoły oraz proces dydaktyczno-wychowawczy.

Wyniki badań zrealizowanych w ramach projektu wskazują, że działania podejmowane przez studentów w czasie odbywania praktyk w znacznej mierze koncentrują się wokół współpracy z nauczycielami wychowania fizycznego (zwłaszcza z nauczycielem – opiekunem praktyk). Oczywiście – sytuacja, w której student najczęściej i najściślej współdziała z opiekunem praktyk jest naturalna, jednak za niekorzystne należy uznać „ograniczenie” tego współdziałania jedynie do grupy nauczycieli wychowania fizycznego. Tymczasem o wystąpieniu takiego zjawiska świadczy, iż w pytaniu o współpracę z poszczególnymi podmiotami 84,9% studentów zaznaczyło odpowiedź „nauczyciel – opiekun praktyk”, podczas gdy np. odpowiedź „pedagog szkolny” wybrało 9,7% respondentów, a odpowiedź „rodzice” – 6,3% respondentów (por. tablica 8). Innego zdania są jednak nauczyciele, którzy wzięli udział w badaniu. W tym przypadku odsetki wskazań uzyskane przez poszczególne kategorie odpowiedzi są mniej zróżnicowane, a najrzadziej wybierana odpowiedź – „rodzice” uzyskała aż 37%. Należy jednak zastanowić się, na ile odpowiedzi nauczycieli dotyczą współpracy, a nie – okazjonalnych (często jednokrotnych) spotkań oraz kontaktów. Niezależnie od powyższych rozważań należy podkreślić, że współpraca praktykantów ze wszystkim poszczególnymi grupami zaangażowanymi w funkcjonowanie szkoły jest nieodzowna w kontekście przygotowania studentów do przyszłego wykonywania zawodu nauczyciela. Bowiem tylko w ten sposób mogą oni kształcić w praktyce umiejętności, które wprawdzie nie są związane z nauczaniem wychowania fizycznego, jednak są niezbędne w pracy nauczyciela (dotyczy to np. przywoływanych wcześniej umiejętności wychowawczych). Aby zmienić opisywany stan rzeczy **rekomendowane jest aby praktykanci byli zapraszani (w porozumieniu z dyrekcją szkoły) na wszystkie spotkania Rady Pedagogicznej (odbywające się w okresie odbywania przez studenta praktyk), brali udział w zebraniach z rodzicami uczniów (po wcześniejszym poinformowaniu o tym fakcie rodziców), na których**

omawiane są zagadnienia wychowawcze, brali udział w lekcjach wychowawczych (a nie tylko „przedmiotowych”) oraz systematycznie kontaktowali się ze szkolnym pedagogiem, z którym omawialiby wybrane sytuacje problemowe (geneza oraz sposób zachowania uczniów w określonych sytuacjach, zastosowane metody wychowawcze, efekty podjętych działań). Implementacja powyższych zaleceń nie tylko przyczyni się do poszerzenia (oraz intensyfikacji) współpracy studentów z podmiotami zaangażowanymi w funkcjonowanie szkoły, lecz również zapewni praktykantom nowy zasób wiedzy i umiejętności wychowawczych. **Jednocześnie rekomendowane jest aby studenci mieli możliwość zapoznania się z działaniami organizacji uczniowskich działających na terenie szkoły (samorząd szkolny) oraz organizacji zewnętrznych współpracujących ze szkołą (np. poradnie psychologiczno-pedagogiczne).**

6. Systematyczne przygotowywanie się studentów do zajęć – powinno mieć charakter działań powszechnie obowiązujących.

Analiza wyników badań wykazała, że część praktykantów nie zawsze była przygotowana do lekcji, w których mieli brać udział. Przykładowo 5,9% studentów stwierdziło, że nigdy nie przygotowywali się do lekcji które mieli prowadzić, 9,4% uznało, że taka sytuacja zdarzała się dosyć często, natomiast 48,8% respondentów przyznało, że byli oni nieprzygotowani czasami. Fakt ten znajduje swoje potwierdzenie również w przypadku odpowiedzi udzielonych przez nauczycieli. Otóż 40,4% z nich stwierdziło, że sytuacja, w której studenci prowadzili lekcje nieprzygotowani zdarzała się czasami, 10,1% uznało, że dość często, natomiast 6% stwierdziło, że było tak zawsze. W kontekście jakości i efektywności praktyk opisana powyżej sytuacja z pewnością nie jest korzystna. O ile bowiem incydentalne, jednorazowe nieprzygotowanie praktykanta do lekcji, w której ma uczestniczyć jako obserwator może mieć miejsce, o tyle taka sytuacja w przypadku lekcji, które ma prowadzić samodzielnie jest niedopuszczalna. Wobec powyższego **rekomendowane jest aby jedną z podstaw uzyskania zaliczenia praktyki (uwzględnioną w programie praktyk) uczynić każdorazowe przygotowanie przez studenta konspektu lekcji – zwłaszcza tych, w których ma on asystować/które ma samodzielnie prowadzić. Tego typu konspekty byłyby później pokrótce analizowane przez nauczyciela – opiekuna (aby sprawdzić ich wartość merytoryczną), podpisywane przez niego – a następnie dołączane do obowiązkowej dokumentacji praktyk prowadzonej przez studenta. W przypadku braku akceptacji konspektu przez opiekuna student byłby zobligowany**

przedstawić jego uzupełnioną/poprawioną wersję – oraz przygotować na jego podstawie szczegółowy scenariusz przebiegu lekcji.

7. Omawianie zajęć z udziałem studentów – powinno mieć charakter działań powszechnie obowiązujących.

Wyniki dotychczasowych badań (por. tablica 3) oraz wyniki badań przeprowadzonych w ramach projektu wskazują, że lekcje, w których biorą udział praktykanci są następnie omawiane z nauczycielami – opiekunami praktyk. Warto jednak, aby powyższe działanie miało charakter powszechnego i szczegółowego, a nie sporadycznego i ogólnego (jak miało miejsce w części przypadków). W związku z powyższym **rekomendowane jest systematyczne oraz merytoryczne omawianie celu, efektów oraz przebiegu lekcji, w których biorą udział studenci (niezależnie czy pełnią w nich rolę obserwatorów, asystentów czy samodzielnych prowadzących).**

8. Ocena przebiegu oraz realizacji przez studenta praktyk pedagogicznych powinna pełnić funkcję weryfikacyjną

Nie ulega wątpliwości, że przebieg praktyk oraz jego całościowa ocena winny być jedną z podstaw weryfikacji studentów – postrzeganych jako przyszłych nauczycieli. Jest to pochodną faktu, iż dopiero „sprawdzenie się” studentów w działaniach praktycznych oraz rzeczywistych realiach funkcjonowania placówek szkolnych może dać odpowiedź (zwłaszcza samym studentom) na pytanie czy posiadają oni wiedzę, umiejętności oraz predyspozycje by efektywnie pełnić rolę nauczyciela wychowania fizycznego, wychowawcy oraz opiekuna młodzieży itd. Spośród 499 studentów, którzy udzielili odpowiedzi na pytanie, czy po ukończeniu nauki zamierzają podjąć pracę w charakterze nauczyciela wychowania fizycznego w szkole – odpowiedzi twierdzącej udzieliły 323 osoby, odpowiedzi negatywnej udzieliło 51 osób, zaś 125 osób nie było jeszcze zdecydowanych. Jednocześnie – jedynie 59 osób stwierdziło, że zrealizowane praktyki nie miały żadnego wpływu na podjęcie powyższej decyzji. Ponadto, zdaniem studentów odpowiedź „sprawdzenie swoich predyspozycji do zawodu nauczyciela” jest najważniejszym celem praktyk pedagogicznych (ten wariant odpowiedzi otrzymał 58,5% wskazań – najwięcej ze wszystkich). O ile sami studenci zwracają uwagę na weryfikacyjną funkcję praktyk – o tyle trudno jest stwierdzić, czy pełni ona tę rolę efektywnie. Wprawdzie student, który w trakcie odbywania praktyk sam zaobserwował u siebie brak kompetencji, wiedzy lub predyspozycji – może zrezygnować z zawodu nauczyciela, jednak **należałoby również wzmocnić możliwości i mechanizmy**

zewewnętrznej (ze strony uczelni i szkoły, w której realizowane były praktyki) weryfikacji studentów postrzeganych jako przyszłych nauczycieli. Owa weryfikacja mogłaby się odbywać m.in. poprzez zaostrenie (np. zwiększenie wagi oceny dokonywanej przez opiekuna praktyk), czy modyfikację kryteriów zaliczenia praktyk – zapisanych w programach praktyk.

9. Zaplecze sportowe oraz sprzęt, którym dysponują szkoły są przez praktykantów oceniane negatywnie

Studenci poproszeni o wskazanie czynników, które szczególnie utrudniały im efektywną pracę w pierwszej kolejności wymienili odpowiedź: „brak podstawowego sprzętu sportowego”. Uzyskała ona najwięcej, bo aż 44,7% wskazań (por. wykres 17). Taka sytuacja ma jednak swoje pozytywne strony (choć stwierdzenie to jest oczywiście dwuznaczne), gdyż poniekąd przygotowuje studentów do wykonywania zawodu nauczyciela w rzeczywistych warunkach funkcjonowania szkół. Nie ulega wątpliwości, że uczelnie niejednokrotnie dysponują lepszą bazą oraz sprzętem sportowym, niż szkoły na poziomie podstawowym i gimnazjalnym – stąd studenci mogą odczuwać brak poszczególnych obiektów, urządzeń czy sprzętu sportowego. Taki stan rzeczy należy oczywiście zmienić, gdyż podniesienie poziomu infrastruktury sportowej szkół oraz wyposażenie ich w bardziej zróżnicowany oraz nowoczesny sprzęt sportowy z pewnością „przełoży się” na wzrost jakości i efektywności procesu nauczania wychowania fizycznego, jak również na efektywność programów praktyk realizowanych w tych szkołach. Jednocześnie podjęcie działań zmierzających do w/w zmian powinno w znacznym stopniu angażować uczelnie, których studenci odbywają praktyki w poszczególnych szkołach (byłaby to pewnego rodzaju gratyfikacja dla tych szkół). W związku z powyższym **rekomendowane jest aby uczelnie próbowały nawiązywać porozumienia dwustronne ze szkołami, w których studenci odbywają praktyki. W ramach takiego porozumienia szkoły zobowiązywałyby się przyjąć w danym roku akademickim określoną liczbę praktykantów, podczas gdy wyspecjalizowane jednostki uczelni (np. biura pozyskiwania środków unijnych, biura współpracy z przedsiębiorcami) byłyby odpowiedzialne za poszukiwanie i zdobywanie środków finansowych, które trafiałyby do szkół organizujących praktyki – z przeznaczeniem na zakup sprzętu i modyfikację bazy sportowej.** Tego typu inicjatywy mogłyby zostać zrealizowane np. w ramach partnerskich projektów uczelni i danej szkoły.

10. Nauczyciele – opiekunowie praktyk powinni być motywowani do pracy z praktykantami oraz otrzymywać za nią adekwatne wynagrodzenie

Zagadnienie wynagradzania oraz motywowania nauczycieli, którzy opiekują się praktykantami jest niezwykle problematyczne. Nie ulega wątpliwości, że opiekowanie się studentami, wprowadzanie ich w tajniki zawodu nauczyciela, przekazywanie wiedzy i umiejętności – to elementy niezwykle czaso- i pracochłonne, za które nauczyciele powinni otrzymywać właściwe wynagrodzenie (zwłaszcza jeśli są to działania efektywne). Jednak kwoty przeznaczane na ten cel przez uczelnie nie są zbyt wysokie, a w niektórych przypadkach – nie są wcale uwzględniane (co jest również pochodną zróżnicowanej sytuacji finansowej poszczególnych uczelni). **Wobec powyższego rekomendowane jest, aby uczelnie motywowały nauczycieli do opieki nad praktykantami nie tylko poprzez bezpośrednie świadczenia pieniężne (wynagrodzenia) lecz również poprzez np. zapewnienie opiekunom praktyk możliwości odbycia darmowych studiów podyplomowych lub kursów organizowanych w ramach tej uczelni.** Takie rozwiązanie jest szczególnie istotne w kontekście awansu zawodowego nauczycieli i mogłoby stać się ważnym czynnikiem z jednej strony motywującym nauczycieli, a z drugiej stanowiącym formę wynagrodzenia podejmowanych przez nich działań.

11. Uzasadnione jest tworzenie w ramach uczelni wyspecjalizowanych biur opieki nad przebiegiem praktyk

W celu zapewnienia sprawnej kontroli nad przebiegiem praktyk, samymi praktykantami, nawiązywaniem kontaktu ze szkołami, które organizują praktyki itd. **rekomendowane jest aby w ramach uczelni powoływane były wyspecjalizowane podmioty – w całości odpowiedzialne za w/w działania.** Tego typu biura powinny zatrudniać paru pracowników administracyjnych (odpowiedzialnych np. za stronę formalną organizacji praktyk) oraz skupiać opiekunów praktyk rekrutujących się spośród pracowników danej uczelni. Jednocześnie wskazane jest aby opiekunami praktyk były wyznaczane wyłącznie osoby, które przez określony czas same pracowały w placówkach szkolnych (przez co znają realia takiej pracy), a ich praca w szkole miała **miejsce stosunkowo niedawno.** W innym przypadku efektywne wywiązywanie się przez opiekunów praktyk (ze strony uczelni) z powierzonych im zadań może okazać się niemożliwe do wykonania.

Bibliografia

- Feiner M., Went W., *Nowe zadanie nauczyciela*, [w:] „Edukacja i dialog”, nr 92/1997, Społeczne Towarzystwo Oświatowe, Kraków 1997, http://www.eid.edu.pl/archiwum/1997,95/listopad,133/nowe_zadania_nauczyciela,642.html (data dostępu: 11.01.2011).
- Inerowicz P., *Rola pozalekcyjnych zajęć sportowo- rekreacyjnych-turystycznych w zagospodarowaniu czasu wolnego uczniów*, [w:] „Lider”, nr 115, Zarząd Główny Szkolnego Związku Sportowego i Instytut Kardiologii z Warszawy Anina, Warszawa 2000.
- Kitowska M., Płaczek J., Wójciak P., *Praktyki pedagogiczne jako forma przygotowania do zawodu nauczyciela wychowania fizycznego*, [w:] Muszkieta R. (red. nauk.), *Nauczyciel i uczeń wyzwaniem dla przyszłości*, Fundacja na rzecz AWF im. E. Piaseckiego, Poznań 2003.
- Kosiba G., *Praktyki pedagogiczne w opinii studentów ostatniego roku studiów*, [w:] Muszkieta R. i in. (red. nauk.), *Kształcenie kadr w zakresie kultury fizycznej*, Wielkopolska Wyższa Szkoła Turystyki i Zarządzania w Poznaniu, Poznań 2009.
- Kucharska H., *Rola pozalekcyjnych zajęć sportowo-rekreacyjnych*, <http://edujrinne2.w.interia.pl/Referat-int.htm> [data dostępu: 10.01.2011]
- Madejski E., *Praktyki pedagogiczne w kształceniu nauczycieli wychowania fizycznego*, [w:] „Lider”, nr 212, Zarząd Główny Szkolnego Związku Sportowego i Instytut Kardiologii z Warszawy Anina, Warszawa 2008.
- Markis M, Umiastowska D., *Vademecum studenta wychowania fizycznego na praktykach pedagogicznych*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin, 1995.
- Momola I., Warchoń K., *Założone a rzeczywiste efekty praktyk pedagogicznych w opinii studentów wychowania fizycznego*, [w:] Muszkieta R. i in. (red.), *Kształcenie kadr w zakresie kultury fizycznej*, Wielkopolska Wyższa Szkoła Turystyki i Zarządzania w Poznaniu, Poznań 2009
- Rozporządzenie MENiS z dnia 07 września 2004 roku w sprawie standardów kształcenia nauczycieli
- Umiastowska D., *Jak przygotować nowoczesnego nauczyciela wychowania fizycznego?*, [w:] Muszkieta R. i in. (red.), *Kształcenie kadr w zakresie kultury fizycznej*, Wielkopolska Wyższa Szkoła Turystyki i Zarządzania w Poznaniu, Poznań 2009

Spis tablic

Tablica 1. Opinie respondentów nt dostrzeżonych u siebie braków - ze szczególnym uwzględnieniem metodyki wychowania fizycznego – odpowiedzi studentów (w %) .13	13
Tablica 2. Rozkład odpowiedzi na pytanie dotyczące zgodności liczby godzin hospitacji z programem praktyk – odpowiedzi studentów (w %)20	20
Tablica 3. Rozkład odpowiedzi na pytanie dotyczące omawiania przez praktykanta i nauczyciela przeprowadzonych lekcji – odpowiedzi studentów (w %)......21	21
Tablica 4. Rozkład odpowiedzi na pytanie dotyczące poszczególnych form asystowania w zajęciach prowadzonych przez nauczycieli – odpowiedzi studentów (w %).....21	21
Tablica 5. Rozkład odpowiedzi na pytanie dotyczące trudności w samodzielnym prowadzeniu zajęć – odpowiedzi studentów (w %)......22	22
Tablica 6. Motywacja dotycząca wyboru szkoły do odbycia praktyk – odpowiedzi studentów (w %).....27	27
Tablica 7. Najważniejsze cele praktyk – odpowiedzi studentów (w %)28	28
Tablica 8. Współpraca z określonymi podmiotami w trakcie praktyk – odpowiedzi studentów (w %).....35	35
Tablica 9. Stopień, w jakim studenci zapoznali się z poszczególnymi obszarami merytorycznymi – odpowiedzi nauczycieli (w %)40	40
Tablica 10. Zainteresowanie studentów poszczególnymi obszarami funkcjonowania szkoły i pracy nauczyciela – odpowiedzi nauczycieli (w %).....40	40

Spis wykresów

Wykres 1. Wiadomości i umiejętności zdobyte na uczelni, które były przydatne w czasie praktyk – odpowiedzi studentów (w %)	14
Wykres 2. Wiadomości i umiejętności, których brak był odczuwalny w czasie praktyk – odpowiedzi studentów (w %)	15
Wykres 3. Uczestnictwo respondentów w poszczególnych formach aktywności pozalekcyjnej – odpowiedzi studentów (w %)	16
Wykres 4. Ocena programu praktyk – odpowiedzi studentów (w %)	17
Wykres 5. Podstawy przygotowania szczegółowego programu praktyk – odpowiedzi studentów (w %)	18
Wykres 6. Elementy procesu nauczania wychowania fizycznego, z którymi studenci zapoznali się podczas praktyk – odpowiedzi studentów (w %)	19
Wykres 7. Odpowiedź na pytanie, które elementy lekcji prowadzonych przez studentów spotkały się z największą liczbą uwag ze strony opiekuna praktyk – odpowiedzi studentów (w %)	23
Wykres 8. Lokalizacja oraz typ placówki, w które studenci odbywali praktyki – odpowiedzi studentów (w %)	25
Wykres 9. Preferowana liczba tygodni odbywania praktyk – odpowiedzi studentów (w %)	26
Wykres 10. W jakim stopniu odbycie praktyk wywarło wpływ na decyzję o podjęciu lub niepodjęciu (po ukończeniu studiów) pracy w charakterze nauczyciela wychowania fizycznego w szkole – odpowiedzi studentów (w %)	28
Wykres 11. Stopień w jakim studenci zyskali wiedzę nt. poszczególnych elementów pracy nauczyciela oraz procesu nauczania – odpowiedzi studentów (w %)	30
Wykres 12. Zapoznanie się przez respondentów z dokumentacją pracy nauczyciela wychowania fizycznego – odpowiedzi studentów (w%)	31
Wykres 13. Obszary, w których wzrosły kompetencje studentów po odbyciu praktyk – odpowiedzi studentów (w %)	32
Wykres 14. Cechy osobowości, które kształtowane były w czasie praktyk – odpowiedzi studentów (w%)	34
Wykres 15. Mocne strony praktyk – odpowiedzi studentów (w %)	36
Wykres 16. Słabe strony praktyk – odpowiedzi studentów (w %)	37
Wykres 17. Czynniki, które szczególnie utrudniały studentom efektywną pracę w czasie praktyk – odpowiedzi respondentów (w %)	38
Wykres 18. Role, do pełnienia których student został przygotowany w trakcie praktyki – odpowiedzi nauczycieli (w %)	42
Wykres 19. Współpraca praktykanta z innymi uczestnikami funkcjonowania placówki szkolnej – odpowiedzi respondentów (w %)	43